

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра германської і фіно-угорської
філології**

**Кваліфікаційна робота магістра з
лінгвістики**

**на тему: ЕМОЦІЙНА ОЦІНКА У ДІАЛОГІЧНОМУ
ДИСКУРСІ
(НА МАТЕРІАЛІ НІДЕРЛАНДСКОМОВНИХ ТА
АНГЛОМОВНИХ СЕРІАЛІВ)**

*Допущено до захисту
« » року*

студента групи МЛНід 53-21
факультету германської
філології і перекладу
освітньо-професійної
програми
Сучасні філологічні студії
(нідерландська мова і друга іноземна
мова): лінгвістика та
перекладознавство
за спеціальністю 035 Філологія

**Кривопиши
Олега Олеговича**

Науковий
керівник: Кандидат філологічних
наук, професор **Волкова Лідія
Михайлівна**

*Завідувач кафедри
германської і фіно-
угорської філології
Шутова М.О. _____*

Національна шкала
Кількість балів
Оцінка ЄКТС

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF
UKRAINE
KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY**

Chair of Germanic and Finno-Ugrian Philology

Master's Qualification Paper

**EMOTIONAL EVALUATION IN DIALOGICAL DISCOURSE
(A STUDY OF THE DUTCH AND ENGLISH SERIALS)**

OLEG KRYVOPYSHA

Group MLnid 53-21
Department of Germanic
Philology and Translation

Research Adviser

Professor

LIDIYA M. VOLKOVA

(Ph.D. Linguistics)

Kyiv – 2022

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ДИСКУРС ЯК ОКРЕМИЙ ФЕНОМЕН, ОЦІНКА ТА ЕМОЦІЇ.....	7
1.1 Функціонування оцінки в дискурсі.....	7
1.2 Основні характеристики нідерландськомовного та англomовного дискурсів на сучасному етапі лінгвістичних досліджень.....	18
1.3 Визначення емоційної комунікації.....	34
Висновки до розділу 1.....	52
РОЗДІЛ 2. ЕМОЦІЙНА ОЦІНКА ТА ДІАЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ.....	53
2.1 Засоби вираження емоції та емоційної оцінки в діалогічному дискурсі.....	53
2.2 Аналіз лексичних та граматичних засобів вербалізації емоційної оцінки нідерландськомовних та англomовних серіалах.....	63
2.3 Функціональна класифікація та порівняльний аналіз засобів вираження емоційної оцінки в нідерландській та англійській мовах.....	68
Висновки до розділу 2.....	77
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	78
РЕЗЮМЕ.....	80
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	82

Вступ

Поняття емоційність є доволі тісно пов'язаним з поняттям оцінки, оскільки емоційність часто виникає тоді, коли оцінка проявляється як безпосередня реакція на події (Вольф, 1985). Емоційна лексика охоплює собою слова, які мають не тільки предметно-логічне значення, а ще і оцінюючий компонент. Зазвичай оцінка є безпристрасною, об'єктивною, в такому разі маються на увазі констатуючі характеристики, а емоційна оцінка представлена суб'єктивно-характеризуючими переживаннями. Емоційна оцінка при використанні в словах означає здатність лексичних одиниць виражати емоційне відношення до предметів мовлення, які здатний продемонструвати мовець.

Дискурс – обмін висловленнями, у якому відбувається двосторонній ряд мовних подій, де учасники постійно змінюватимуться ролями адресата та адресанта, залишаючись усередині своїх соціальних та ритуальних ролей та установок. При такому характері мовної події спостерігаються не тільки розшифрування (декодування) інформації при неминучому її розширенні чи звуженні, а й стійка зворотний зв'язок, що веде до найбільш повного декодування (Міхалева, 2012). Використовуючи емоційну оцінку в дискурсі як такому можливо не тільки розширити чи звужити інформацію щодо об'єктивно-констатуючої оцінки, а й передати суб'єктивно-характеризуючі переживання конкретного мовця і отримати зворотній зв'язок або альтернативну суб'єктивну емоційну оцінку.

Об'єктом дослідження є емоційна оцінка в діалогічному дискурсі нідерландської та англійської мов.

Предметом дослідження у цій роботі виступають засоби вербалізації емоційної оцінки в нідерландськомовному та англomовному діалогічному дискурсі, а також їх порівняльний аналіз.

Мета дослідження – знаходження, виділення, аналіз та категоризація випадків емоційної оцінки в діалогічному дискурсі, взятих з нідерландсько- та англомовних фільмах та серіалів.

Головними цілями кваліфікаційної роботи є:

1. Вивчити емоційну оцінку та дискурс як феномен, їх теоретичні засади.
2. Знайти та виділити емоційні оцінки в діалогічних дискурсах, класифікувати їх за лінгво-стилістичними характеристиками.
3. Дослідити етичні та смислові аспекти емоційної оцінки в різних соціокультурних групах двох мов.
4. Проаналізувати значення та роль емоційної оцінки в діалогічному дискурсі.

Методологія:

У процесі написання роботи було застосовано декілька методів дослідження. Методом генералізації було зібрано інформацію з наукових статей, книг тощо, а також відшукано медійний матеріал для подальшого аналізу.

За допомогою описового методу з'ясувалися мовні особливості кожного медіаматеріалу, виділялися емоційні оцінки та пояснювалися відповідно до теоретичної бази.

Метод наративного аналізу був використаний у другій частині дослідження, щоб зібрати та інтерпретувати окремі моменти з вибраних діалогів серіалів і фільмів.

Метод аналізу змісту використовувався для інтерпретації та виявлення особливостей та особливостей спілкування в обраних діалогах із

серіалів та фільмів, щоб скласти цілісну картину предмета нашого дослідження.

Для аналізу обставин, за яких перебувають учасники обраних діалогів, використовувалися контекстний та конверсаційні методи.

Практичне значення роботи пояснюється тим, що висновки та матеріали магістерської роботи можуть знайти своє застосування при викладанні практики нідерландської мови та теоретичних курсів.

Матеріали для роботи були взяті із сучасних американських та нідерландських серіалів і фільмів.

Структура:

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та практичного) з висновками до кожного, загальних висновків, резюме та списку використаної літератури.

Розділ перший:

Розділ перший складається з загальних актуальних відомостей про емоційну оцінку, дискурс, діалогічність у дискурсі. Також надано загальний огляд наукових праць по темі – це актуальна основа для подальших досліджень у цій галузі. Зокрема, розділ містить такі теоретичні пункти, як: «оцінка», «емотивність», «дискурс».

Розділ другий:

У цьому розділі розглядаються практичні аспекти феномену «емоційна оцінка», особливості його аналізу та класифікації при використанні в діалогічному дискурсі; у розділі запропоновані приклади під класифікацію.

Загальні висновки:

Надається загальний огляд результатів дослідження.

РОЗДІЛ 1. ДИСКУРС ЯК ОКРЕМИЙ ФЕНОМЕН, ОЦІНКА ТА ЕМОЦІЇ

1.1 Функціонування оцінки в дискурсі

Оцінка є одним із найважливіших сторін комунікативно-пізнавальної діяльності. Вона властива всім видам відображення дійсності, у тому числі, раціональному, науковому мисленню. Поняття оцінки, висхідне до слова цінності, визначає особливості взаємодії людини і навколишнього світу.

Пильна увага, яка останнім часом приділяється в лінгвістиці вивченню такої текстової категорії, як оцінка, зумовлена її важливістю розуміння ціннісної орієнтації суспільства. Підкреслюючи з одного боку, універсальність цієї категорії, з другого, – її антропоцентричність, Н.Д. Арутюнова, пише: «Оцінка задана фізичною та психологічною природою людини, її буттям та почуттям, вона задає його мислення та діяльність, ставлення до інших людей та предметів дійсності...» (Арутюнова, 1981). Той факт, що оцінка не існує як окрема сфера особистості, характеризує її основні особистісні сфери, до таких сфер у сучасних аксіологічних дослідженнях прийнято відносити раціональну, емоційну та вольову. У цьому, як зазначає І.В. Чекулай, способи вираження значення цінності у специфічних мовних картинах світів різняться у зв'язку зі структурними особливостями формування та функціонування мовних одиниць, а й з допомогою унікальності шляху розвитку окремих мовних соціумів (Чекулай, Прохорова, 2021). Слід сказати, що, попри достатню кількість досліджень у цій галузі, в лінгвістиці відсутнє загальноприйняте розуміння терміна «категорії оцінки».

Проблема явища оцінки здавна привертала увагу дослідників у багатьох галузях людського спілкування. Жодне поняття не знаходить у

мові такого розмаїття класифікацій, таких різнохарактерних підходів до аналізу, такої множини трактувань і такої блискучої плеяди дослідників у історії лінгвістичних навчань від античності до сьогодення, як оцінка (Маркелова, 1995). Оціночна мовна діяльність людини описана у численних та багатопланових дослідницьких роботах. Дослідники по-різному підходять до визначення суті поняття «оцінка» у філософському, логічному, психологічному та лінгвістичному планах. Це зумовлено складністю процесу породження оцінки, під час якого те чи інше явище має бути не тільки сприйняте, а й зіставлено з існуючою моделлю світу або з особливими уявленнями людини, пропущеними через розумову сферу та сферу її почуттів, і в результаті класифіковано. В даний час у загальній проблематиці когнітивної лінгвістики все більшої значущості набуває розгляд мови в аспекті її співвіднесеності з аксіологічними категоріями етичної, естетичної та етнокультурологічної спрямованості. Оцінка - одне з найбільш «антропоцентричних» явищ, оскільки оцінка є відображенням реальної дійсності «у дзеркалі суб'єктивної модальності. Крім того, в оцінці формується ціннісна картина світу, що в свою чергу визначає сприйняття людиною навколишнього світу та міжособистісні відносини. Оцінка є результатом прояву особливого, ціннісного ставлення суб'єкта до об'єкта, специфіку якого становить свідомо цілеспрямованість, яка полягає в наявності певної позиції суб'єкта, що детермінує характер даного відношення, тобто певних " точок зору ", з яких проводиться оцінка.

Жоден поняттєвий сенс не отримує у мові такого розмаїття засобів висловлювання, як оцінка. Вона проявляється у системі слів, семантика яких містить оцінне значення. Як зазначає Е.М.Вольф, «існують цілі верстви лексики, призначені для вираження оцінки: насамперед це прикметники та прислівники, які виявляють різноманіття відтінків оціночної семантики. У той же час оцінка може бути обмежена елементами, меншими, ніж слово (тобто виражатися за допомогою афіксів,

суфіксів та інших словоформ), і, нарешті, вона може характеризувати як групу слів, так і ціле висловлювання» (Вольф, 1985а). Все це можна віднести до прямого способу вираження оцінки. Крім прямого методу, в лінгвістиці виділяють непрямий метод. У числі другого називається різного роду форми суб'єктивної оцінки, метафору, іронію, прагматичну рамку висловлювання та ін. Як категорія універсальна, оцінка широко представлена в текстах різних жанрів і стилів, насамперед, у художніх і публіцистичних. Не менш широко представлений оцінний компонент у наукових текстах, хоча тут роль оцінки та способи її вираження помітно відрізняються від інших типів дискурсу.

Оцінка – це складне явище. Вона реалізується свідомістю суб'єкта при сприйнятті та обробці інформації про зовнішній світ та співвідноситься з внутрішнім світом людини, відображаючи «картину світу», представлену безліччю інших категорій, суміжних з оцінкою (градуальності, модальності, стану, заперечення та ін.). Вираз схвалення чи осуд сам по собі має прагматичну орієнтацію: співвідносячи об'єкт та її важливість, значення потреб суб'єкта, оцінка впливає цим з його (суб'єкта) діяльність. В основі концептів, що визначають оціночні смисли, лежить ціннісна картина світу та семантика одиниць мови у тому взаємодії. Оцінка як одна з найважливіших сторін комунікативно-пізнавальної діяльності може фіксуватися в семантичній структурі слова, складаючи компонент його значення, або при описі умов вживання слова, його прагматики.

Ті, чи інші види емоційного забарвлення лексеми, контекстно-стилістичні особливості її вживання наслідком, що з наявності в семантиці та прагматиці слова оцінного компонента. Отже, «в оцінці семантичний і прагматичний аспекти нероздільні, всі її функціонування відбивають злиття семантики (власного значення мовних одиниць, включаючи висловлювання загалом) і прагматики (умов реалізації процесу комунікації)» (Вольф, 1985b). Розглянемо структуру оцінки. Відповідно до

традиційної точки зору, вона розпадається на три основні елементи: суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки та оціночний предикат (або основа оцінки). Суб'єкт оцінки - це експліцитний або імпліцитний компонент оціночної конструкції, що представляє людину чи соціум, з боку якого дається оцінка. Об'єктом оцінки прийнято вважати компонент оцінного висловлювання, що є фрагментом довкілля, який оцінюється. Особливістю об'єкта оцінки є його здатність позначати як конкретний предмет, а й цілу ситуацію, дію чи факт. Кожен об'єкт дійсності (річ чи стан справ, людина чи подія) має невизначеним за кількістю і складом набором аксіологічно релевантних властивостей: щодо одного об'єкта може характеризуватися позитивними властивостями, у іншому – негативними. «Оціночний предикат чи підстава оцінки – це компонент висловлення, що виражає суть оцінки та є реальною основою оціночної конструкції. Встановлення та вираження певного відношення між суб'єктом та об'єктом становить зміст або характер оцінки» (Вольф, 1985с). Таким чином, під оцінкою в лінгвістиці розуміється результат оціночної діяльності індивіда, виражений вербально, тобто закріплене у висловленні чи елементах мовної системи оціночне ставлення того, хто говорить до предмета мови. В оцінці постійно взаємодіють суб'єктивні та об'єктивні фактори, причому кожен із них зачіпає і суб'єкт, і об'єкт оцінки. Крім обов'язкових структура оцінки передбачає наявність факультативних елементів. «До факультативних елементів оцінної структури відносять аксіологічні предикати думки, відчуття, сприйняття, а також мотивування, класифікатори, різні засоби інтенсифікації та деінтенсифікації» (Вольф, 1985d).

Природа та структура оціночних категорій більшою мірою визначається системою колективних та індивідуальних цінностей людини, її сприйняттям світу, що стає очевидним у процесі використання мови у природній комунікації. Це дає підстави говорити про два типи категоризації в системі мови та мови. Перший тип категоризації ми

називаємо системною категоризацією, яка відображає знання людини про світ у такому вигляді, в якому вони зафіксовані у значеннях мовних одиниць. Другий тип - функціональна категоризація - передбачає різного роду шкалювання та оцінку, необхідні для формування суджень та висловлювань у процесі обробки інформації. Цей тип категоризації характеризується національно-культурною специфікою, що одержує вираз і в семантиці мовних одиниць. Слід зазначити, що шкала оцінок, визначальна оцінну категоризацію, може мати різні підстави: це може бути чуттєвий досвід людини, існуючі стандарти чи емоції. Відповідно, можна виділити три основи оціночної категоризації: чуттєву, раціональну і емоційну.

Таким чином, оцінна категоризація має переважно антропоцентричний, інтерпретуючий характер і орієнтована на систему цінностей, думок, стандартів, загальних та приватних оцінок, які виступають як основа для формування оціночних категорій.

Вивчення ж об'єктів та явищ навколишнього світу, у тому числі в їхньому мовному відображенні, показує, що світ навколо нас не хаотичний, а певним чином структурований за рахунок тих рис подібності та відмінності, які виявляють складові його предмети та події. Це дозволяє нашій свідомості класифікувати знання про світ у вигляді системи категорій – категорій предметів та подій, а також категорій відповідних слів, що їх позначають. Отже, формування картини світу відбувається з урахуванням певного набору базових понять чи категорій. Здатність вичленяти з потоку вражень найважливіші відповідно до певних якостей, функціями та структуруванням їх у класи чи категорії, тобто здатність до категоризації світу, є основою розумової діяльності людини.

Початок лінгвістичного застосування поняття дискурс у 1950-і роки поклав Е. Бенвеніст. Розробляючи теорію висловлювання, він використав традиційний для французької лінгвістики термін *discours* для

характеристики мови, що присвоюється мовцем (Бенвеніст, 1974). Вивчення дискурсу як аналітичної соціальної категорії онтологічно пов'язане з концепцією та інтерпретацією феномену мови в навколишньому світі. Вивчення процесів та явищ за допомогою дискурсивного аналізу сягає 1960-х років: завдяки розвитку ідей постмодернізму та семіотики «лінгвістичний поворот» доповнився у суспільних науках таким міждисциплінарним методом дослідження, як «дискурсивний поворот». В основі дискурсивного аналізу лежить постулат: вивчаючи мову, можна вивчити людину і навколишню дійсність.

Дуалізм підходу до дискурса полягає в тому, що громадська позиція індивіда формується як на основі інформаційної (подійної), так і на основі комунікативної (дискурсивної) складових. Дискурс є результатом соціалізації — розуміння навколишнього світу індивідом, його включення до реальної дійсності. Первинна соціалізація (родина, виховання, навчання) та вторинна соціалізація (інформація, одержувана індивідом із повідомлень засобів масової комунікації) в умовах інформаційного суспільства є єдиним механізмом формування особистості.

Одним із перших поняття дискурсу як акта безпосереднього спілкування, пов'язаного з усним каналом комунікації, розкрив А. Є. Кібрик. Згідно з його визначенням, дискурс — це комунікативна ситуація, що включає свідомість комунікантів (партнерів спілкування) і текст, що створюється в процесі спілкування (Кібрик, 2003). Широке вживання дискурсу як родової категорії по відношенню до понять мова, текст, діалог сьогодні все частіше зустрічається в лінгвістичній літературі, тоді як у філософській, соціологічній чи психологічній термінології воно вже стало нормою.

В. Б. Кашкін розмежував підходи до дискурса, виділив одиниці його аналізу (таб. 1), запровадив категорію авторитетності джерела повідомлення. «Діалогічна природа комунікації, її включеність у процес

спільної людської діяльності спричиняють поділ ролей комунікантів за рівнем їхнього впливу на цю діяльність. Будь-яке висловлювання, будь-який фрагмент дискурсивного процесу, – зазначає В. Б. Кашкін, – мають певну «вартість» на ринку лінгвістичних дій. Ця вартість, зазвичай, визначається ступенем авторитетності джерела повідомлення» (Кашкін, 2005). Залежно від цього, кому належить висловлювання, з якого джерела воно взято, ми схильні вірити або вірити йому, виконувати чи виконувати дію тощо.

Таб. 1. Одиниці аналізу дискурсу		
Рівень членування дискурсу	Одиниці усного способу дискурсу	Одиниці письмового способу дискурсу
Стратегічний	Комунікативна подія	Текст
Тематичний	Комунікативний епізод	Абзац
Оптимальний	Діалогічна єдність	Надфразов а єдність
Тактичний	Подія, хід	Надфразов а єдність
Мінімальний	Висловлювання	Фраза, речення
Дотекстовий	Мовний акт	Мовний акт

Поняття дискурсу так само розпливчате, як поняття мови. Дискурс, на думку ще одного вченого Т. А. Ван Дейка, одне з таких понять. Дослідник наводить таке визначення дискурсу. «Дискурс (у широкому

значенні) є комунікативною подією, що відбувається між тим, хто говорить і слухає (спостерігачем та ін) в процесі комунікативної дії в певному часовому, просторовому та іншому контексті. Ця комунікативна дія може бути мовленнєвою, письмовою, мати вербальні та невербальні складові» (ван Дейк, 2012а). Типові приклади - звичайна розмова з другом, діалог між лікарем та пацієнтом, читання газети. Дискурс (у вузькому значенні) є текст чи розмова. Як правило, виділяють лише вербальну складову комунікативної дії та говорять про неї далі, як про текст чи розмову. У цьому сенсі термін дискурс позначає завершений чи продовжується продукт комунікативної дії, його письмовий чи мовленнєвий результат, який інтерпретується реципієнтами. Тобто дискурс у загальному розумінні — це письмовий чи мовний вербальний продукт комунікативної дії. Різниця між дискурсом і текстом, на думку Т. А. ван Дейка, у тому, що «дискурс — актуально сказаний текст, а текст — це абстрактна граматична структура сказаного» (ван Дейк, 2012b). Дискурс — це поняття, що стосується мови, актуальної мовної дії, тоді як текст стосується системи мови або формальних лінгвістичних знань, лінгвістичної компетентності. Т. А. ван Дейк розглядав дискурс як комунікативну подію, комунікативний акт: дискурс є «складною єдністю мовної форми, значення та дії» (ван Дейк, 2012c). Згідно з Т. А. ван Дейком, «дискурс — це не ізольована текстова чи діалогічна структура, а складне комунікативне явище, яке включає і соціальний контекст» (ван Дейк, 2012d).

Емоційну оцінку можна також розглядати як суб'єктно-модальний феномен. Аксіологічне значення часто протиставляють дескриптивному, тобто фактуальній інформації, що є відображенням матеріального світу у мові. Таку думку можна зустріти в А.А. Івіна: «Дескриптивне, або описує, міркування (назване також «інформативним», «фактичним», «пізнавальним», «індикативним» тощо) протиставляється у своїй оцінному

міркуванню» (Івін, 1970). Подібної думки дотримується і Н.Д. Арутюнова: «Оціночне значення протистоїть дескриптивної семантиці, що фіксує сприймаються людиною риси об'єктивного світу» (Арутюнова, 1988а). Незважаючи на те, що оціночне значення не є відображенням предметів і явищ реального світу, воно все ж таки пов'язане з ними, тому важливо відрізнити аксіологічне значення від значення експресивного. Воно (оціночне значення) на відміну від тих предикатів, які позначають якості невидимих світів - психічного і фізичного від предикатів, що виражають експресивне значення. Оцінка є одним із видів «модальностей, які накладаються на дескриптивний зміст мовного вираження» (Вольф, 1985е). Це доводиться тим, що оцінка служить висловлювання відносини «між дійсним світом та її ідеалізованою моделлю, сам факт наявності чи відсутності відповідності між цими світами, відбиток однієї в іншому» (Арутюнова, 1988b). Власне оцінне значення, що входить у модальну рамку, поєднується з дескриптивним, яке виражено в структурах пропозицій (Вольф, 1985f). Це твердження здається найбільш переконливим. Будь-яка оцінка передбачає наявність елемента зіставлення об'єкта оцінки (частини реального світу) з певним ідеалізованим уявленням того, хто говорить про цей предмет і/або явище, і таким чином дійсно виражає відносини і, отже, може вважатися модальним значенням.

Засоби створення експресивності, за І. В. Арнольдом, об'єднуються в стилістиці декодування загальним терміном висунення. Під висуненням ми будемо розуміти наявність у тексті будь-яких формальних ознак, фокусують увагу читача на деяких рисах тексту та що встановлюють смислові зв'язки між елементами різних рівнів чи дистантними елементами одного рівня. Висунення затримує увагу читача на певних ділянках тексту і тим самим допомагає оцінити їх відносну значимість, ієрархію образів, ідей, почуттів і таким чином передає ставлення того, хто говорить до предмета мови і створює експресивність елементів (Арнольд, 1999).

Емоційний стан та емоційне відношення може бути репрезентовано у мові різними засобами – як прямою номінацією (fear, love, anger), так і безпосереднім виразом (вигуками, інвективною лексикою та ін.) та описом (поза, особливостей мови та голосу, погляду, рухів тощо). Серед емотивної лексики виділяють слова, що називають емоції і почуття, і слова, емоційність яких залежить від асоціацій, реакцію зв'язок з денотатом. Якщо щодо емотивності спиратися на поняття ситуації, представляє емоційний стан суб'єкта (що неминуче при діяльному підході до комунікації), доводиться визнати, що існують різноманітні засоби репрезентації емоційного стану та відносини в різних умовах спілкування та в залежності від намірів того, хто говорить. Таким чином, у ряді засобів досягнення емотивності можуть виявитися як засоби мови, що характеризуються якоюсь ступенем експресивності, так і нейтральні (поза контекстом) мовні елементи. Лексеми, що номінують емоційний стан, вказують на гіпотетичну емотивну ситуацію, тоді як лексеми, не що містять у своїй структурі семи емоційного стану, не пов'язані з емоціями та можуть репрезентувати емотивну ситуацію лише в умовах особливого контексту, наповнюючись індивідуальним емотивним змістом. Вивчення емотивності нерозривно пов'язані з теорією мовних актів. Л. А. Петровська, вивчаючи прояв емоцій у окличному реченні, приходить до висновку про необхідність розглядати всі види висловлювань, включають емотивний або емотивно-оцінний компонент, як комунікативне поле емотивності людини. Подібні висловлювання об'єднані нею клас емотивних мовних актів (Петровська, 1989).

Диференціальним ознакою, що відрізняє емотивні мовні акти з інших класів, є іллокутивна мета - надання впливу на адресата. Автор також вводить поняття універсалій «емотивного синтаксису», серед яких фігурують слова, пов'язані із запитальними чи вказівними займенниками, та моделі побудови емотивних висловлювань, подібні до підрядними

пропозиціями. Оскільки одним із завдань емотивної лінгвістики є визначення статусу та особливостей функціонування емотивних одиниць тексту різної стильової та жанрової приналежності, необхідно підкреслити роль стилістики у дослідженні прояву емоцій та емоційного впливу.

Р. Якобсон виділив функції мови на основі шести компонентів, складових будь-яка мовна подія: адресант, адресат, повідомлення, контекст (має сприйматися адресатом і бути вербальним, або допускати вербалізацію), код (повністю або частково загальний для адресата) і адресанта) та контакт (фізичний контакт та психологічний зв'язок між адресатом та адресантом). Автор виділяє шість функцій мови: комунікативну (реферативну), апелятивну, емотивну, фатичну, метамовну та поетичну функції.

Фатична функція полягає в прагненні того, хто говорить і слухає почати і підтримати спілкування. Вона першою формується у дитячому віці, коли прагнення вступати в комунікацію з'являється раніше здатність передавати за її допомогою інформацію. Метамовна функція, або функція тлумачення, полягає у можливості використання мови як засобу дослідження та описи мови в термінах її самої. Вона реалізується, коли учасникам комунікації необхідно переконатися, що вони використовують один і той самий код під час здійснення мовного спілкування. Модель функцій мови стала хрестоматійною та застосовується як у дослідницьких, так і у навчальних цілях. Однак це далеко не єдина класифікація, яка представляє інтерес. Вивчення функцій мови має досить тривалу історію. У Тези Празького лінгвістичного гуртка 1929р. дається обґрунтування мови як функціональної системи; там же описуються дві функції мовної діяльності – спілкування та поетична. Спроби вивчення функцій мови продовжуються до теперішнього часу. Результатом дослідження стало виявлення до 30 функцій, проте досі точаться суперечки щодо їх сутності та числа. Багато підходів піддаються критиці через те, що різні функції

мови всередині однієї класифікації виділяються на основі різних ознак і, як наслідок, можуть бути або взаємовиключними, або занадто тісно пов'язаними, майже тотожними. Деякі дослідники відзначають не лише складність розмежування різних функцій мови, а й їх тісний взаємозв'язок. Слід зазначити, що немає мовних повідомлень, які виконували лише одну з виділених функцій.

За словами Т. А. Трипільської, «емотивна оцінка – це не механічний супровід інтелектуальної дії емоційним або емоційного стану особистості її кваліфікаційними діями, це особлива форма взаємопроникнення та взаємовпливу двох способів інтерпретації реальності» (Трипільська, 2000). Емотивна оцінка є складнішим ментальною дією, спрямованою на відображення, пізнання та характеристику насправді. Два зазначені процеси інтерпретації дійсності, будучи самостійними величинами, як нерозривно пов'язані, а й взаємно детермінують один одного, причому домінантна роль емоції та оцінки реальної комунікації постійно змінюється. Підсумовуючи вищесказане, можна дійти невтішного висновку у тому, що явище «людського фактору» визначає «розмитість» меж категорії оцінки та її активну взаємодію з іншими категоріями (емотивність, кваліфікація, образність тощо.). Таким чином, хочеться підкреслити, що категорія оцінки пронизує все рівні мови і тісно пов'язана зі світом оцінюючої людини, і тому вивчення оцінки у мові залишається багатоаспектним, багато в чому спірним і відкритим питанням.

1.2 Основні характеристики нідерландськомовного та англомовного дискурсів на сучасному етапі лінгвістичних досліджень

Французьке слово *discours* походить від латинського *discursus* – міркування, аргумент. Дискурс – одне із складних і важко піддається

визначення понять сучасної лінгвістики, семіотики та філософії, набуло широкого поширення в англо- і особливо франкомовних культур. Значення слова дискурс у цих культурах визначається як мова, виступ, міркування. В українській мові, як і в багатьох інших європейських, цього слова немає еквівалента. Воно перекладається як дискурс, дискурсія, мова, слово, текст, міркування. Предметом теоретичного вивчення дискурс став відносно недавно. Деякі дослідники в галузі сучасної лінгвістики відзначають, що термін «дискурс» близький за змістом до поняття «текст», але на відміну від тексту характеризується як динамічний, що розгортається в часу комунікативне явище; текст же визначається переважно як статичний об'єкт, результати мовної діяльності. Існує думка, що дискурс може включати одночасно два компоненти, а саме динамічний процес мовної діяльності, вписаний у соціальний контекст і результат такої мовної діяльності.

Кінець ХХ – початок ХХІ століття у лінгвістиці відзначені проголошенням як основне положення про те, що вивчення мови може вважатися адекватним лише при описі його функціонування у процесі комунікації. «Якщо колишня (статична за своєю сутністю) лінгвістика у пізнанні мови йшла від таких мовних об'єктів, як текст, речення, слово або його граматична форма, то діяльнісна лінгвістика (в особі, перш за все прагматики у найширшому розумінні цього слова) вирушає від людини, її потреб, мотивів, цілей, намірів і очікувань, від його практичних та комунікативних дій, від комунікативних ситуацій, у яких він бере участь або як ініціатор і лідер, чи виконавець другої ролі. Один з найважливіших елементів людської діяльності і одночасно один з найцінніших її продуктів – мова – стала об'єктом таких дисциплін, як аналіз дискурсу, конверсаційний аналіз та аналіз діалогу, що розвивається всередині нього. Слід зазначити, що усною мовною продукцією, зокрема, формами мовлення чи диспутів, більше у нормативних, ніж у дескриптивних цілях,

спочатку займалася риторика. Джерелами аналізу дискурсу в сучасній лінгвістиці вважаються роботи З. Харріса, який працював у рамках проекту університету Пенсільванії. У 1952 році у статті «Discourse Analysis» З. Харріс ввів поняття дискурс-аналізу як методу вивчення руху інформації в дискурсі.

Багатозначність терміна «аналіз дискурсу» М.Л. Макаров пояснює зіставленням трьох підходів для його вивчення:

- 1) «Аналіз дискурсу у якнайширшому сенсі як інтегральна сфера вивчення мовного спілкування з погляду як його форми, і функцій;
- 2) аналіз дискурсу (у вузькому значенні) як найменування традицій аналізу Бірмінгемської дослідницької групи;
- 3) аналіз дискурсу як «граматика дискурсу (Р. Лонгейкр, Т. Рівон), близьке, але не тотожне лінгвістиці тексту напрям» (Макаров, 2003).

В останні роки, коли розвиток комунікативної лінгвістики показало необхідність синтезу ідей, розроблених у мовознавстві, соціології, психології, етнографії, філософії, культурології термін «дискурс» вийшов за межі лінгвістики тексту. Для аналізу спілкування, комунікативної взаємодії індивідів недостатньо вивчення мови як системи знаків. Так само як і розроблені в теорії мовних актів типи прагматичних висловлювань не дають повної картини мовної стратегії говорить і дають відповіді те що, як досягти максимальної ефективності промови, які мовні засоби треба використовувати для досягнення поставленої мети. Цілком ймовірно, що відповідь на це питання можна отримати, здійснивши повний аналіз дискурсу як мовної одиниці, розташованої вище рівня тексту, проте значно складніше організованої, ніж нижчі одиниці, включаючи у своїй парадигму дискурсивних одиниць соціальні, психологічні, кінетичні, етнографічні моменти. В рамках цього напрямку досліджується мовленнєве взаємодія адресанта та адресата, а не висловлювання окремого суб'єкта. Дискурс тут

«текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами» (Арутюнова, 1988d), «комунікативна подія, що породжує текст, що співвідноситься, поперше, з певною ментальною сферою/певними знаннями, і, з конкретними моделями-зразками, прототипами текстопородження та сприйняття» (Чернявська, 2006), процес мовної діяльності мовця (монолог)/розмовляючих (діалог), в якому представлена не тільки інформація про «становище справ у світі» (речення), а й весь набір суб'єктивних, соціокультурних, у тому числі стереотипних, прецедентних тощо. При цьому той, хто говорить у комунікативній ситуації, робить своє мовленнєвий твір, спираючись на загальну з адресатом денотативну ситуацію, враховуючи свої інтенції, емоції, оцінки, пов'язує висловлювання за текстовими законами смислової та структурної цілісності, завершеності, когезії та когерентності, оформляючи таким чином якийсь результат – текст, тобто «упаковуючи» дискурс в текст.

Разом про те слід зазначити, що поняття «дискурс» цього напрямку від часу свого виникнення зазнав певних змін. Якщо на початку 70-х років ХХ століття він трактувався як послідовність мовних актів, пов'язаний текст, усна розмовна форма тексту, діалог, група висловлювань, пов'язаних між собою за змістом, то сучасна лінгвістика дає дискурсу таке визначення: «складне комунікативне явище, що включає крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, установки, цілі адресата), необхідні для розуміння тексту» (ван Дейк, 1989а). За визначенням Т.А. ван Дейка, «дискурс – це мовний потік, мова в його постійному русі, що вбирає в себе все різноманіття історичної епохи, індивідуальних та соціальних особливостей як комуніканта, так і комунікативної ситуації, в якій відбувається спілкування» (ван Дейк, 1989б).

Т.А. ван Дейк, нідерландський лінгвіст, один із піонерів теорії тексту, теорії мовних актів та аналізу дискурсу, розмірковує про дискурс як про висловлювання, зміст та форму якого визначають когнітивні установки (фрейми). Водночас дослідник зазначає, що поняття дискурсу так само розпливчате, як поняття мови, суспільства, ідеології. Ми знаємо, що найчастіше найбільш розпливчасті і важко поняття, що піддаються визначенню, стають найбільш популярними. Цінність моделі дискурсу, запропонованої Т.А. ван Дейком, полягає в виявленні «комунікативної події» як складної єдності мовної форми, значення та дії. (ван Дейк, 2012)

З позицій функціонального підходу дискурс визначається як комунікативна подія, що відбувається між тим, хто говорить, слухаючим (спостерігачем та ін.) у процесі комунікативної дії певному тимчасовому, просторовому та іншому контексті. Це комунікативна дія може бути мовленнєвою, письмовою, мати вербальні та невербальні складові. Саме це розуміння дискурсу згодом широко увійшло науковий обіг і особливо активно використовується у вітчизняних розробках поняття дискурсу.

У другому значенні слово «дискурс» використовується для позначення поточної мовної діяльності у будь-якій сфері. Дискурс – це спочатку особливе використання мови, у разі російської, для вираження особливої ментальності, у разі також особливої ідеології. Вийшов за рамки науки і «дискурс», що став популярним у публіцистиці, в цьому випадку сходиться до французьких структуралістів і постструктуралістам, і насамперед до М. Фуко. За вживанням терміну «дискурс» тут проглядається прагнення уточнення традиційних понять стилю та індивідуальної мови. Розуміюваний в такий спосіб термін «дискурс» описує спосіб говоріння і обов'язково має визначення який чи чий дискурс. Дослідників у цьому випадку цікавить не дискурс взагалі, а його конкретні різновиди, суто мовні риси, стилістична специфіка.

У зв'язку із складністю формалізації дискурсивних процесів, «дискурс» у третьому напрямку не є центральним об'єктом формальної лінгвістики. Тим не менш, окремі мовознавці намагаються використати дискурсивні поняття в арсеналі генеративної граматики (див. Т. Райнхарта, теорію репрезентації німецького логіка Х. Кампа). У цій роботі термін «дискурс» використовується безпосередньо в лінгвістичному значенні та визначається як лінгвістична одиниця спілкування, що відображає у собі диференціальне різноманіття картини світу, що включає:

- а) типізовані ситуації соціальної взаємодії,
- б) учасників соціальної взаємодії,
- в) соціальні норми та конвенції,
- г) культурологічні уявлення та форми.

Поряд з аналізом дискурсу у ФРН намітилися ще два напрями в дослідницької мовної діяльності: конвєрсаційний аналіз та аналіз діалогу. Родоначальниками конвєрсаційного аналізу (КА) є представники північноамериканської етнометодології: Х. Сакс, Е. Щєглофф та Дж. Джефферсон. Їхнє навчання у ФРН було продовжено в першу чергу в роботах В. Кальмайєра та Ф. Щютце. Під конвєрсаційним аналізом вони розуміли емпіричне дослідження мовних текстів, що відтворюються в природних комунікативних ситуаціях, записаних та збережених за допомогою електронних засобів, затранскрибованих та проаналізованих з погляду структур комунікативного розгортання подій мовних дій партнерів, що беруть участь. На відміну від «conversational analysis» названих Англо-американські лінгвісти В. Кальмайєр і Ф. Щютце застосували термін «Конвєрсації аналізу» при дослідженні всіх сфер мовної комунікації, щойно вона продукувалася у фактичних соціальних інтеракціональних ситуаціях. Мета традиційного етнометодологічного КА – соціологічний опис та пояснення соціально активних інтеракцій та його

організації. Аналіз розмови необхідний, оскільки розмова є суттєвою соціально-організаційною формою. Спочатку мовні явища власними силами не становили інтерес для традиційного КА. Багато представників цього дослідницького напрямку дотримувалися навіть думки, що лінгвістичний інтерес, власне, не можна поєднати з конверсаційно-аналітичними пізнавальними цілями.

У КА представлені три генеральні форми організації діалогу, яким учасники можуть орієнтуватися і на що вони можуть спиратися як із виробництва, і при сприйнятті мовних процесів. Першою називається *turn-by-turn* форма – міна мовних ходів чи локальна організація, коли він безпосередньо попереднє висловлювання чи дія накладає обмеження на наступні висловлювання чи дії. Ця організація є основною та відіграє важливу роль при наступних імплікатурах. Під слідчими імплікатурами розуміється те, що одне висловлювання для наступного або наступних мовних кроків встановлює релевантність цілого ряду подій, наприклад, яким говорить, за допомогою якого та яким типом висловлювання воно має бути реалізовано. Другою формою організації є комплексна структурна організація одиниці «розмова», в якій висловлювання обмежуються їх розташуванням як частини загальної бесіди. Третьою організаційною формою є тематична організація, при якій висловлювання обмежені актуальною темою, пристосовуються до неї та формулюються відповідно до цієї теми.

Виходячи з конститутивних аспектів інтеракції, розрізняють такі рівні структури (схеми): конституцію бесіди (початок та закінчення розмови, обмін мовними вкладками тощо), зображення стану речей – денотативну ситуацію (тематична структура, схема активів-структивів, як наприклад, оповідань, описів та аргументацій), спільні дії (комплексна активність), як, наприклад, збирання інформації, домовленість, конституювання соціальних ідентичних відносин. Йдеться в даному

випадку про соціальні категорії та ролі, інтеракціональну модальність, наприклад, серйозність, жартівливість, формальність, неформальність діалогів. І, нарешті, формули кооперації, наприклад, щирості чи розчарованості чи інших форм стратегії поведінки.

Спільним для конверсаційного аналізу та аналізу дискурсу є вибір як основу дослідження природних автентичних діалогів. Конверсаційний аналіз пропонує розглядати діалогічні відносини у їхньому конкретному прояві. Вербальне спілкування між комунікантами характеризується взяттям кроку, коли один учасник (А) каже, припиняє говорити, інший учасник (В) починає свій вислів, каже, завершує його і т.д. У цьому ланцюжку не все протікає так гладко, як здається здавалося б. Виникають питання про те, як досягається зміна ролей, як здійснюється перехід від одного комуніканта до іншого при можливому одночасному проговоренні реплік, чи є даний механізм універсальним для різних за кількістю учасників груп, для мовних ходів різного обсягу, залежно від величини репліки, чи підходить названий механізм однаковою мірою для прямого та дистантного спілкування, наприклад, для телефонних розмов. Дослідження починають, як правило, зі збору корпусу відео- та аудіофрагментов відповідного інтеракціонального типу. Цей емпіричний матеріал служить задля підтвердження заздалегідь формулюваних гіпотез, а націлений відкриття нових положень, тобто є індивідуальним процесом. Автентичні розмови транскрибуються.

Незважаючи на досить великі збіги теорії дискурсивного і конверсаційного аналізу є суттєві відмінності. При визначенні поняття «розмова», «Konversation» як предмета дослідження необхідно враховувати той факт, що людина стала людиною завдяки своїй мовній діяльності, тому, що вона могла вступити в контакт з іншою людиною за допомогою мови. Категорія «розмова», таким чином, повинна розглядатися як одна з основних форм людської діяльності.

Конверсаційний аналіз є одним із значних розділів прагмалінгвістики. Тут досліджуються насамперед методи, механізми, які використовують комуніканти під час організації розмови («turn-taking», «repairs»). Аналіз дискурсу досліджує комунікацію в інституційному аспекті. На рівні комунікативного аналізу велика роль відводиться контексту. Таким чином, могли бути ідентифіковані феномени комунікації, специфічні для того чи іншого жанру. У той час як конверсаційний аналіз намагається ідентифікувати формальні, рекурентні правила, технології організації бесіди та механізми комунікації, і при цьому не враховує та не пояснює психологічні та особистісні явища мовних феноменів, аналіз дискурсу досліджує стратегію та інтенцію мовців та відповідне їм продукування окремих дискурсивних типів.

Релевантним у цьому відношенні є також аналіз ментальних процесів, що ігнорується в конверсаційному аналізі. «Однією своєю стороною дискурс звернений до прагматичної ситуації, яка залучається для визначення складності дискурсу, його комунікативної адекватності, для з'ясування його імплікацій та пресуппозицій, для його інтерпретації. Іншою своєю стороною дискурс звернений до ментальних процесів учасників комунікації: етнографічних, психологічних та соціокультурних правил і стратегіям породження та розуміння мови у тих чи інших умовах.

До методичних принципів КА належить те, що матеріал досліджується без попередніх теоретичних міркувань. Матеріал не є підтвердженням гіпотез, а теоретичні конструкції, як і категорії аналізу виводяться безпосередньо з самого аналізу. Методична передумова КА полягає у інтенсивному спостереженні матеріалу. Для цього необхідна транскрипція бесід, оскільки матеріал підлягає обробці, розчленуванню та відновленню форм рекурентності. При аналізі важливими є три етапи: виявити регулярність у матеріалі, реконструювати проблему, яку учасники намагаються вирішити за допомогою структур, що регулярно

продукуються, і описати досвід, за допомогою якого спостерігаються явища повторюються. При аналізі реконструюються не інтенції цілей мовця, як із речеактовому дослідженні, тут релевантно те, як висловлювання інтерпретуються співрозмовником, чи вони їм обговорюються.

Таким чином, об'єктом вивчення як теорії дискурсу, так і конверсаційного аналізу у широкому значенні є людська мова, мовна взаємодія. Конверсаційний аналіз, однак, орієнтований насамперед на вивчення методів і механізмів, що використовуються при організації розмови, формальних, рекурентних правил технології проведення бесіди та механізмів комунікації. Аналіз дискурсу включає в дослідження стратегію та інтенцію мовців, вивчення ментальних процесів: етнографічні, психологічні та соціокультурні правила та стратегії породження та розуміння мови. Вивчення діалогу можна розглядати як складову конверсаційного аналізу та дискурсивного діалогічного аналізу. Його найважливішими характеристиками є інтерактивний характер, послідовне зчеплення мовних актів. Звернемося до історії вивчення названих аспектів теорії мовної взаємодії.

Тепер розглянемо особливості саме англомовного дискурсу у зв'язку з історією розвитку мови та нації. Особливості англомовного дискурсу значною мірою визначаються відсутністю різкого розмежування між усною та письмовою формами комунікації. Культурно-історичні підстави такого стану справ сягають корінням у 17 ст. В рамках англомовного світу (як у Великій Британії, так і в Америці) XII століття взагалі був століттям найяскравішого розквіту проповіді англійською, причому проповіді не лише пуританської, і це в епоху надзвичайно високої — практично всезагальної — релігійності, що означає залучення всієї нації до сфери проповідей (Бурстин, 1993).

Більш того, ще у Великій Британії завдяки парламентській формі правління та розвитку загального права велике значення надавалося промовам, що вимовляються в суді, і сказане слово грало значну роль. Усне слово набуває ще більшої значущості вже на американському континенті, в силу низки причин, а саме: - посилення впливу церкви та, відповідно, ролі проповідників, коли розмовний мова починає займати особливе місце, і промовцю належала майже міфічна роль; - освіта також набувала ораторського характеру, оскільки серед викладачів у нових коледжах переважали священники; при цьому риторика залишалася основним предметом американських шкіл і коледжів (так, лекції з риторики шотландського священника перевидані в Америці 37 разів і таким чином, британська система перенесена на американський ґрунт; додаткову привабливу силу повідомляло проповіді в очах новоанглійських пуритан відсутність інших видів розваг та видовищ та ... брак книг», причому брак книг було об'єктивно обумовлено також недоліком і поганою кількістю паперу, відсутністю належної кількості та друкарської фарби, виробництво яких зрозумілим причин не становило пріоритетне завдання для американських колоній. При цьому далі саме розвиток техніки знищило розрив, що залишається усним та друкованим словом.

Як підкреслює Д. Бурстин, «досвід пуритан передбачив те, що пронизує всю американську історію збіг обставин, при якому в протистоянні, що намітилося друкованого та усного слова рішуче взяв гору соціальний статус останнього, що призвело до того, що навіть основою літератури лягла розмовна мова американців, та таким чином, усна мова давно вже стала набувати пріоритетного впливу» (Бурстин, 1993).

Особливість пуританської етики позначається на манері проповідей – пуритани виробили манеру проповідувати, яка стала відома як «проста»: так, проповіднику заборонялося наводити цитати іноземними мовами,

проповідь має бути дохідливою, а аргументи переконливими. Таким чином, як Британська, так і ще більшою мірою Американська культурно-релігійна традиція визначила ключові стилістичні параметри англомовного мовлення, які пояснюються головною роллю мовлення і, як наслідок, неяскраво вираженими відмінностями усної та письмової форм комунікації.

Зі сформованої культурної традиції випливає низка принципових висновків та наслідків, що визначають англійську стильову специфіку та репертуар використовуваних для цього мовних засобів. Відзначимо, що в англійській мові є цілий пласт лексики латинського походження. Дана комунікативна установка успішно реалізується через використання споконвічної лексики — наприклад, через фразові дієслова (make up for).

Комунікативна установка на переконання (і спонукання) відображається у наступних властивостях англійської мови:

1. **Опора на факти та аргументи** та прагнення надати промови максимальну об'єктивність, що досягається за допомогою частих прямих та непрямих посилань на «авторитетне» джерело, результати досліджень або дані статистики: прямі посилання (the survey / (re) search revealed, recent findings / studies suggest, claim), непрямі посилання (there is evidence to suggest, is reported / claimed / estimated / believed / rumoured), подання події, думки як загальної істини message / bottom line / the root of the problem / what counts most / the top priority. (Це добре узгоджується з рекомендацією англійських стилістів не привертати увагу до своєї персони – place yourself in the background.

Особливо слід зазначити стилістичну забарвленість пасивного стану — загалом форми пасивного стану не настільки поширені у повсякденному мовленні, як прийнято вважати серед носіїв української мови, які вивчають англійську мову. Англійські навчальні посібники з стилістики не

рекомендують широко використовувати *Passive Voice*, наголошуючи його доречність тільки у випадках, коли той, хто говорить, не хоче / не вважає важливим позначити, хто/що саме є суб'єктом дії.

2. Позитивна установка на вирішення проблеми (висхідна до проповідей) визначає ряд особливостей мови – те, що часто називають *positive thinking* (сер. Рекомендації стилістів – *put statements in the positive form*, що цілком узгоджується з прагненням англійців по можливості уникати негативних характеристик. Звідси впливає низька частотність заперечення – а саме негативних конструкцій (мається на увазі зовсім не неприйнятність подвійного заперечення, «забороненого» системою мови) і прагнення замінити їх позитивними, наприклад, пропозиції українською «Я не склав іспит» може відповідати англійській «I failed in / flunked the exam». «I з ким тільки я не розмовляв із цього приводу» і англ. «I had talked to lots of people». Інакше кажучи, поширення негативних (за формою) висловлювань, що становить особливість, наприклад, українського дискурсу, має цілком раціональне обґрунтування.

Дискусії, у насамперед має бути порозуміння між учасниками спілкування. Ця мета забезпечується вмінням організувати спільну діяльність, вмінням обмінюватися інформацією, налагодити міжособові стосунки з учасниками спілкування, тобто вимагає від учасників мати високий рівень комунікативної компетенції. Суть дискусії полягає у вирішенні певної проблеми шляхом вироблення виваженої позиції для здійснення кооперованої взаємодії. У сучасних дослідженнях нідерландської мови аналіз дискурсу показує «гру» тимчасових форм минулого часу, до яких за традицією відносять форми претериту та перфекту (плюсквамперфект як форму, що має релятивне, тобто відносне значення розглядати не будемо). Несподіваною є їх поява при описі подій поруч із претеритними формами і формами перфекта. Це викликає питання закономірності його вживання лише у ролі тимчасової форми. Це питання

пов'язане з обговорюваною останнім часом германістами темою зникнення претериту (так званий Preteritumschwund), що неминуче веде до перерозподілу функцій між претеритом та перфектом при вираженні дії у минулому. Визначальним фактором в нідерландській мові є комунікативна значимість перфекту, яка розглядається як видово-часова форма дієслова і має ряд специфічних особливостей у порівнянні, наприклад, з німецькою та англійською мовами. Питанням історичним взаємозв'язку категорій виду і часу та реалізації цього взаємозв'язку в граматичній формі перфекту приділено значну увагу в роботах таких нідерландських лінгвістів, як К. Г. Н. де Воойс (Vooy's de, 1957) та автори «Загальної граматики нідерландської мови» (Geerts et al., 1984) та ін.

В англійській мові в результаті детемпоралізації перфекта комплекс видо-часових категоріальних ознак його аналітичної форми трансформувався в категоріальну ознаку тимчасової віднесеності та розглядається як особливий вид (Смирницький, 1959). У той же час нідерландська мова входить в ареал розвитку перфектних форм, який, навпаки, характеризується темпоралізацією перфекта, тобто зсувом значущості видо-часових категоріальних ознак перфектних форм у бік тимчасових.

Водночас у період становлення літературних норм нідерландської мови почали діяти закономірності і своєрідні механізми розвитку цієї мови. Дослідження нідерландської мови показують, що ядро видового поля через збереження видової опозиції досконалість/недосконалість дії у видо-часових формах перфекта буде більш сфокусованим, ніж у близьких німецьких мовах. В рамках цього поля розвиваються різні за ступенем граматизації видові дієслівні конструкції, що робить межі видо-часової системи у нідерландській мові неоднорідними та гальмує процес темпоралізації перфектних форм (Дренясова 1991). Досліджуючи функціонування форм перфекта в нідерландській мові більшість лінгвістів

дотримуються концепції, яка заснована на тому, що в німецькій мові видові часові форми перфекта охоплені процесом темпо ралізації.

Превалювання в сучасній німецькій мові тимчасового значення перфектних форм призвело до ревізії їх традиційного видового тлумачення та розгляду перфекту з комунікативно-прагматичної точки зору, тобто безпосередньо в його тимчасовій співвіднесеності з моментом промови (Павлов, 2013). При цьому форми перфекта в нідерландській мові несуть подвійне комунікативне навантаження, будучи при цьому виразником сполучених граматичних значень виду та часу (Якушина, 1963). Не знайшовши самостійної реалізації у нідерландській мові, видове протиставлення досконалість/недосконалість дії отримало свій опосередкований граматичний вираз через призму часових форм.

Також у нідерландській мові для форм перфекта характерна подвійність тимчасового плану – попереднього та наступного, об'єднаних видовим значенням завершеного дії. Більшість дослідників у галузі нідерландської мови вказують на взаємозв'язок категорій виду і часу та реалізацію цього взаємозв'язку з граматичною формою перфекта. Для ілюстрації цього положення нідерландський лінгвіст К. Г. Н. де Воойс у своїй роботі «Nederlandse spraakkunst» наводить приклад вживання перфекту у нідерландській мові порівняно з аналогічними фразами в англійській мові, де в тій самій ситуації та в аналогічній фразі функції вжито претерит (Vooy's de, 1957).

Оскільки «теорія дискурсу» є відносно молодого науковою дисципліною, загальноприйнятого визначення об'єкта її дослідження не існує. У цьому розділі та у роботі в цілому термін «дискурс» використовується безпосередньо в лінгвістичному значенні і визначається як лінгвістична одиниця спілкування, що відображає диференціальне різноманіття картини. Світу, що включає: а) типізовані ситуації соціальної взаємодії; б) учасників соціальної взаємодії; в) соціальні норми та

конвенції; г) культурологічні уявлення та форми. Мовленнєве спілкування є предметом дослідження також таких дисциплін, як конверсаційний аналіз та аналіз діалогу.

Загальним для конверсаційного аналізу та аналізу діалогічного дискурсу є вибір як об'єкт дослідження природних автентичних діалогів. Однак поряд з деякими збігами в теорії дискурсивного та конверсаційного аналізу є суттєві відмінності. У той час як конверсаційний аналіз ставить як своє завдання ідентифікувати формальні, рекурентні правила, технології організації бесіди та механізми комунікації, аналіз дискурсу досліджує стратегію та інтенцію розмовляючих та відповідне їм продукування окремих дискурсивних типів, враховуючи та намагаючись пояснити психологічні та особистісні явища мовних феноменів.

Вивчення діалогу базується на аналітично дедуктивному метод. Якщо для використання дискурсу важливе включення комунікації до соціального контексту, то для діалогу обов'язково наявність такої ознаки як обмін мовленнєвими висловлюваннями, інтерактивний характер, послідовне зчеплення мовних актів.

Дискурс як лінгвістична одиниця спілкування має ознаку знаковості як сукупності певних властивостей матеріального та ідеального. Прагматичними складовими, що опосередковують процес спілкування, є інтенціональний фактор як домінуючий у того, хто говорить, фактор сприйняття, або інтерпретація у слухача. Основні універсальні риси дискурсу – цілісність і зв'язність. Хронотопність дискурсу втілена у репрезентації та сприйнятті просторових та темпоральних відносин і здійснюється в основному через дієслова та прислівники. Інформативність дискурсу пов'язана з передачею та отриманням інформації. Діалогічний дискурс характеризується інтерсуб'єктивністю та інтенціональністю. Дискурсу як мовному знаку вищого ладу притаманні також модальність та авторитетність.

Нині дискурсивний аналіз цілком інституціоналізувався як особливий (хоч і міждисциплінарний) науковий напрямок. Видаються спеціалізовані журнали, присвячені аналізу дискурсу – Text та Discourse Processes. Найбільш відомі центри дискурсивних досліджень знаходяться в США – це університет Каліфорнії в Санта-Барбарі (де працюють У.Чейф, С.Томпсон, М.Мітун, Дж.Дюбуа, П.Кленсі, С.Каммінг та ін), університет Каліфорнії в Лос-Анджелесі (там працює Е. Шеглофф, один із засновників аналізу побутового діалогу), університет Орегона в Юджині (там працюють Т.Гівон, Р.Томлін, Д.Пейн, Т.Пейн), Джорджтаунський університет (давній центр соціолінгвістичних досліджень, серед співробітників якого – Д. Шифрин). У Європі слід зазначити Амстердамський університет, де працює вищезгаданий класик дискурсивного аналізу Т. Ван Дейк.

1.3 Визначення емоційної комунікації

Поняття «емоційна комунікація» допоможе нам уважніше поглянути на комунікативний потенціал емоційних реакцій, підкреслити значення почуттів та емоцій у збереженні чи, навпаки, руйнації зв'язків між людьми. Але перед цим маємо розібратись у понятті «емоції».

Питання вербалізації емоцій займає одне з центральних місць у лінгвістичних дослідженнях. У сучасному світі поняття «емоції» набуває все нових значень. Кожна людина відчуває велику кількість емоцій, але засоби вираження при цьому різняться залежно від культурної приналежності та національної специфіки мови. Різні засоби вираження емоцій є невід'ємною частиною мовної картини світу будь-якої мови, які вивчення є важливою проблемою сучасної лінгвістики. Вивчення питань, пов'язаних з вираженням емоцій, є актуальним і своєчасним.

Емоції - це особливий вид психологічних станів людини, вони виявляються в виді відчуттів, почуттів, переживань, настрою. Практично всі психічні стани та процеси супроводжуються емоціями, вираженими тією чи іншою мірою та формою. Головна роль емоцій полягає у налагодженні чіткого зв'язку між об'єктивною реальністю та оцінним сприйняттям людини. Існують різні засоби вираження емоцій. Як правило, психологи виділяють позитивні, негативні та нейтральні емоції. До позитивних відносять радість, задоволення, любов, симпатію, захоплення, до негативних - страх, тривогу, розпач, горе, злість, смуток, гнів, жаль, смуток, біль, зневага, а до нейтральних відносять байдужість, здивування, цікавість. Зупинимось докладно на лексичних засобах вираження емоцій у діалозі.

Емоційність мовних партнерів нерідко передається за допомогою особливо виразної експресивної лексики, за допомогою якої можна висловити своє ставлення до співрозмовнику, предмету, якості, ознакою тощо. Експресивність – це сила, прояв почуттів, переживань. За допомогою лексичних засобів можуть бути виражені всі вищезазначені види емоцій. Вираз позитивних емоцій, таких як: радість, задоволення, кохання, захоплення в діалогічному дискурсі доставляє багато радості співрозмовникам, викликає бажання спілкуватися, що допомагає їм стати ближче в процесі комунікації.

При вираженні негативних емоцій у діалозі дуже важливо висловити їх конструктивно, зберігаючи здоровий глузд. У процесі комунікації один із партнерів має точно показати своєму співрозмовнику, чим саме він незадоволений, що викликало в нього ту чи іншу негативну реакцію. Такими емоціями є гнів, смуток, зневага, страх, провина.

Вираження ж нейтральних емоцій у діалогічному дискурсі представляє собою деяку складність через їх специфічну здатність трансформуватися в позитивні та негативні емоції. До таких емоцій, як

правило, відносять байдужість, подив, цікавість, спокій, задумливість, сумніви. Емоційний стан того, хто говорить, умовно може бути нейтральним, оскільки в даному випадку в мові зазвичай переважає змістове зміст. Як правило, нейтральні емоції одного з Комунікантів також можна висловити за допомогою лексичних засобів.

Жест, міміка, сміх, погляд – одним словом, людський рух, адресований іншим. Є музика, живопис, скульптура тощо. Вони можуть бути зовсім не пов'язаними зі знаками та їх значеннями, і водночас їх можна розуміти чи не розуміти, насолоджуватися ними чи ні. Це означає, що треба говорити не лише про інтелектуальне розуміння, а й про розуміння іншого. Оскільки воно має справу з почуттями, його можна назвати емоційним. Мистецтво є передусім формою емоційної комунікації. Якщо інтелектуальна комунікація тісно пов'язана зі словом, то емоційна комунікація набагато різноманітніша. Саме ця різноманітність лежить в основі підрозділу мистецтва на окремі види. У разі інтелектуальної комунікації йдеться про передачу інтелектуального змісту, деяких станів розуму. Ці стани можна назвати "думками", хоча слово "ідея" і є досить невизначеним за змістом. Сприймаючи висловлену думку, той, хто слухає, розуміє її, тобто переживає певні стани розуму. Ці стани у того, хто говорить і слухає, не можуть повністю збігатися, бути одними й тими самими. Вони є думками різних людей і неминуче відбиток їх індивідуальності. Але в чомусь важливому вони таки збігаються, інакше розуміння було б недосяжним. Думки можуть передаватися від людини до людини з більшою чи меншою точністю, причому точність їхньої передачі, тобто адекватність розуміння однією людиною іншого, можна проконтролювати. Інша справа у разі емоційної комунікації. Емоційні переживання хоч і не відокремлені стіною від інтелектуальних, відмінні від них і становлять особливу сферу духовного життя людини. Стану страху, радості, смутку, захоплення тощо. можуть передаватися без

жодних слів. Емоції одних здатні заражати і спонукати до певної діяльності інших, особливо в моменти паніки, спалахів стихійної ненависті, стихійного тріумфу тощо. Такі емоції здатні стати величезною силою, особливо коли вони охоплюють великі групи людей в умовах ослаблення соціальних зв'язків.

Саме такий об'єкт лінгвістики емоцій сьогодні: він охоплює динамічні явища, оскільки емоції виявляються у нескінченній мовній реінтерпретації. Лінгвістикою емоцій доведено, що емоційні переживання минулого можуть реінтерпретуватись з різною градацією сили переживання. Як правило, минулі бурхливі емоційні переживання з часом блякнуть. Варіативний модус емоцій, що пояснюється амбівалентним та полівалентним характером ситуацій їх реалізації, стимулює необхідність обґрунтування лінгвістичного статусу комунікативних емоційних ситуацій, вивчення та обчислення яких було важливим завданням усіх робіт В.І. Шаховського початку ХХІ ст. Сьогодні вони розглядаються в контексті нескінченного дискурсивного трансферу, відтворення та повторення емоційні моделі. Мова в цьому випадку йдеться про поживлення емоційних слідів раніше пережитого людиною, т. е. про перенесення його емоційного досвіду з однієї ситуації до іншої.

Вивчення категорії емоції в межах різних лінгвістичних теорій розпочалося відносно недавно. Незважаючи на те, що дана категорія вже давно була ґрунтовно вивчена психологією, фізіологією та філософією, інтерес до неї серед лінгвістів з'явився лише наприкінці ХХ ст. Існують різні способи усного вираження емоцій, зумовлені національними, культурними, історичними та мовними особливостями. Незважаючи на ці відмінності, вербальне вираження емоцій у різних мовах має ряд подібних характеристик, внаслідок чого емоційність можна вважати універсальною категорією мови (Іонова, 1998). Носії всіх мов відчують такі емоції, як радість, щастя, ненависть, горе, розчарування, гнів. Дані емоції є

універсальними для більшості мов. Однак залежно від особливостей культури ці емоції можуть проявлятися більш менш інтенсивно. Одна ситуація може по-різному вплинути на емоції людей різної національності: особливо чітко відрізнятиметься прояв емоцій у європейській та азіатських культур (Шаховський, 2008). О. Вежбицька зазначає той факт, що емоції можуть "нав'язуватися" індивіду чи групі індивідів залежно від соціального середовища, в якому вони знаходяться (Вежбицька, 2001).

Незважаючи на той факт, що наукова література, присвячена дослідженню взаємозв'язку емоцій та мови/комунікації, представлена численними джерелами та досягла певних результатів, у небагатьох роботах досліджуються цей взаємозв'язок на фактичному матеріалі спонтанної діалогічної комунікації, яка виступає як об'єкт емпіричного аналізу. Емоції є досить «проблемний» предмет дослідження для пошуків лінгвістичного характеру з двох основних причин. По-перше, в лінгвістиці домінуюче становище займає аналіз особливостей концептуалізації об'єктивного світу у свідомості людини як суто розумного індивіда, невідкладного впливу емоційної сфери. У зв'язку з цим акт комунікації (у тому числі і на рівні спонтанної діалогічної мови) досліджується переважно як навмисний, раціональний механізм регулювання міжособистісних відносин. По-друге, емоції є апіорно психологічним феноменом, характеристикою внутрішнього світу індивіда, що говорить, яка не завжди проявляється зовні, а тому насилу піддається дослідженню, в тому числі через свою непередбачуваність і послідовність прояви. У лінгвістиці спостерігається, як правило, окреме дослідження актів денотації та конотації мовного знака, а сам спонтанний діалогічний процес розглядається як виключно інформаційний обмін, який здійснюється за допомогою денотативного компонента мовного знака без належного врахування емоційної складової. Конверсаційний аналіз орієнтується насамперед вивчення «комунікативної поверхні» спонтанного спілкування,

виключає залучення у сферу вивчення внутрішніх психологічних процесів, що визначають взаємозв'язок намірів співрозмовників, когніцій, які актуалізуються у тому фонових знаннях, і емоцій, випробовуваних у цей момент. Як результат, емоції не інтегруються у системні теоретичні формулювання лінгвістичного характеру. На рівні спонтанного діалогічного мовлення емоції є суттєвий інтерес в силу дії наступних дослідницьких перспектив. По-перше, емоції можуть бути розглянуті в контексті емоційно-вольової особистісної системи, як елементи особистої внутрішньої сфери співрозмовників, що впливають на перебіг діалогічної взаємодії. Виходячи з даної перспективи, можливо встановити мовленнєве вираження взаємовідносин емоцій з іншими елементами внутрішньої сфери того, хто говорить і слухає, такими, наприклад, як когніції, мотивація вербальних/невербальних дій, поточне ставлення до партнера по взаємодії та об'єктів об'єктивної дійсності. По друге, емоції можуть бути проаналізовані як суспільний феномен, що проявляється у соціально значущих ситуаціях міжособистісної взаємодії. Виходячи з цієї перспективи, особливої цінності набувають функції та сенсу прояву емоційної сфери співрозмовників у міжособистісній взаємодії. Фокус наукових пошуків у разі падає те що, як емоції взаємно інтерпретуються співрозмовниками, які комунікативні стратегії вони залучають з метою маніфестації результатів своєї інтерпретації. Як наслідок цього, емоції постають значним елементом спонтанної діалогічної взаємодії, набуваючи особливої функціональності для такого типу комунікації. У той самий час, емоції сприймаються як соціально регульований феномен, підкреслюється їх соціальна конфігурація.

Емоція - це прояв суб'єктивно-оцінного ставлення людини до комусь або чомусь, це реакція на обставини, що мають значення для людини. Ці реакції можуть відноситися не тільки до сьогодення, а й до минулого чи майбутнього. Інакше кажучи, людина оцінює зміни у своєму зовнішньому

(або внутрішньому) середовищі та реагує на них виникненням емоцій. У виробництві цих емоцій беруть участь усі системи життєзабезпечення людини, а саме: нейрофізіологічна (електрохімічна активність нервової системи, біохімічні зрушення через гормони), нервово-м'язова, а саме мимічна та пантомимічна, голосові реакції і т.д., мотиваційна та когнітивна.

Істотними ознаками емоційної реакції, таким чином, є:

- 1) певний рівень збудження (загальна зміна швидкості та інтенсивності перебігу психічних, моторних та вегетативних процесів);
- 2) предметність (спрямованість на щось чи когось, адресність відносини);
- 3) знак відношення (позитивний чи негативний);
- 4) модальність, чи зміст емоції (наприклад, подив, радість, тривога, смуток тощо).

Вже в цій попередній характеристиці емоційних особливостей реакції неважко помітити комунікативний потенціал, що міститься в ній, який відкривається під час опису ключових функцій емоцій.

1. Оціночно-орієнтовна: завдяки емоції здійснюється узагальнена оцінка тих факторів, що впливають на людину. На відміну від мислення, в емоційній оцінці позначаються не зв'язки та залежності між факторами, явищами чи предметами, але ставлення до них людини. Іншими словами, емоції повідомляють організму, чи небезпечний той чи інший вплив, бажано він або його потрібно позбутися, що в результаті призводить до вибору відповідної моделі поведінки, в тому числі і в міжособистісних відносинах.

2. Регулятивно-спонукаюча: емоційне збудження стає енергетичної детермінантою поведінки, мобілізуючи психічну та фізичну енергію та спрямовуючи сили та увагу людини на певний предмет. З оцінки того, що

відбувається, слід спонукання привласнити, оволодіти корисним або позбутися шкідливого. Усі емоції посилюють або зменшують різні мотивації. Наприклад, емоції огиди, страху чи горя можуть придушувати сексуальний потяг. Обурення, гордість, образа, ревності здатні «нав'язати» людині вчинки, про які вона згодом може шкодувати. Емоційні стани високого ступеня інтенсивності (наприклад, жах, розпач, сказ тощо) нерідко провокують використання надто спрощених форм поведінки - втеча, заціпеніння, агресію тощо, разом з тим ці стереотипні дії можуть бути для людини, що переживає їх, цілком ефективними способами «аварійного» виходу із небезпечної ситуації. Приватним випадком регулюючого впливу емоцій є їхня роль у закріпленні позитивного та негативного досвіду: людина прагне повторити дію, що викликала в минулому позитивну емоцію, і уникає того, що пов'язано з негативним переживанням.

Інформаційно-сигнальна: емоції є системою сигналів, мовою, за допомогою якого розкривається внутрішній стан людини і значущість для неї; ця інформація доступна не тільки самому суб'єкту переживання, а й тим, хто спостерігає його чи має із нею справу. До основних форм емоційної експресії відносять такі: виразні рухи; емоційні дії; мовні висловлювання про емоційні стани, що випробовуються. Виразні рухи носять, як правило, реактивний характер, є наслідком емоційного збудження та виявляються у змінах міміки, тіла, голоси, у зовнішності загалом. Емоційні дії виражають емоційний стан у вигляді певним чином організованою діяльністю. Так, ридання людини, який отримав звістку про смерть свого близького, - це форма виразної емоційної реакції; коли ж ця людина бере участь у похоронній церемонії, вона виконує специфічні емоційні дії, тобто дії, спрямовані на те, щоб висловити і «розрядити» емоції, що володіють ним. Емоційні висловлювання, або словесне вираження емоцій, означають, що емоція представлена у свідомості

людини. Людина починає сприймати себе як суб'єкта переживання завдяки тому, що може сказати про те, що він відчуває. Вербалізація емоцій, як ми побачимо далі, стає найважливішою засобом управління емоціями та почуттями. Кожна з виділених вище функцій робить свій внесок у забезпечення комунікативної взаємодії людей: оцінка однією людиною іншого як приємного або лякаючого спонукає індивідів до вибору відповідної моделі поведінки, яка, у свою чергу, постає для учасників комунікації як сигнальна система, що знову запускає активну роботу емоцій. Хоча нейрофізіологічна система емоцій задана генетично, мотиваційна, когнітивна та соціокомунікативна складові емоційних реакцій визначаються культурними традиціями, груповими нормами поведінки, життєвим досвідом та конкретними подіями, які викликають у людині емоцію. Завдяки цьому емоції набувають соціокультурного та індивідуального різноманіття, проте їх демонстрація, розпізнавання, інтерпретація вимагають від учасників комунікації чималих фізичних та інтелектуальних зусиль.

Важливими поняттями щодо категорії оцінки є, з одного боку, поняття інтенсифікації – прагнення посилення оцінки, з іншого, деінтенсифікації – прагнення ослаблення оцінки. Насамперед ніж переходити до детальнішого опису категорії інтенсивності, необхідно дати їй визначення, і навіть визначити співвідношення понять «експресивність» та «інтенсивність».

Категорії інтенсивності можна представити як шкалу, що складається із трьох членів: у центрі знаходиться поняття «норма», а два інших члени означають поняття «більше норми» та «менше норми». Інакше дані поняття можна позначити як ординарне, суперординарне та субординарне відповідно. При цьому слід зазначити, що «норма» розташовується ближче до основи шкали, так як зона деінтенсифікації менш широка, ніж зона інтенсифікації.

Універсальна одиниця інтенсивності – інтенсема. Цей термін запропоновано І.І. Туранським і означає будь-яку окремо взяту одиницю, яка сигналізує про зсув за шкалою інтенсивності у бік «більше» чи «менше норми». Очевидно, що ця одиниця може відноситися до різних мовним рівням – фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному. Інакше кажучи, інтенсема – будь-яка окрема маніфестація збільшення/зменшення ступеня експресивності (Туранський, 1990а).

У формулюванні абсолютних оцінок використовуються терміни "добре погано". Зазвичай такий вид оцінки має на увазі один оцінний об'єкт; порівняння тут прямо не виражене. Наприклад: Він хороший спортсмен. Ми досягли непоганих результатів. Незважаючи на відсутність вираженого порівняння оцінки такого роду часто мають на увазі як стереотипи чи шкали, із якими порівнюється оцінка. Іншими словами, хоч і неявний, але компонент порівняння все ж таки присутній в абсолютній оцінці. Порівняльна оцінка має на увазі шкалу «краще/гірше». Тут вже передбачаються хоча б два різні об'єкти чи стани. Тут, на відміну від абсолютної оцінки, передбачається виражене порівняння: Цей бігун кращий, ніж той. Сьогодні погода гірше ніж вчора.

Як уже було зазначено, процеси інтенсифікації та деінтенсифікації можуть виявлятися на різних мовних рівнях, що говорить про можливість розгляду способів інтенсифікації на кожному з них. У таблиці 1 вказані найпоширеніші способи інтенсифікації англійською мовою, запропоновані І.І. Туранським (Туранський, 1990b). В українській мові категорія інтенсивності менш вивчена і систематизована, ніж в англійській, тому неможливо уявити єдину класифікацію способів інтенсифікації.

Мовний рівень	Реалізація
Фонетичний	Редублікація відповідних букв Оригінальне написання слова,

	речення Виділення букви у слові
Морфологічний	Ступені порівняння прикметників Емфатичне дієслово DO
Лексичний	Афіксація та словотвір Прикметники, інтенсифікуючі зміст Синонімічні ряди дієслів Кванторні слова Підсилюючі фразеологізми
Синтаксичний	Повтори Окличні речення Двоскладові іменні речення Окличні речення питальної структури Порівняльні звороти

Деінтенсифікація, навпаки, це процес руху вниз по інтенсифікаційну шкалу. Дослідник категорії інтенсивності в англійській мові О.Д. Харченко зазначає, що деінтенсифікація має дві функції. Перша – контактовстановлююча, вона передбачає створення певної атмосфери та сприятливих умов для реалізації намірів співрозмовника. Друга – функція іллокутивного послаблення, щоб знизити категорично оціночних суджень, а в деяких випадках показати невпевненість адресата у присвоєнні оцінки об'єкту. (Харченко, 2002)

Емоційні процеси можна класифікувати. Вибір підстав для видової класифікації залежить від вирішення конкретних завдань, що виникають при розпізнаванні емоцій та управлінні ними. Поділити їх можна на

позитивні та негативні за валентністю, первинні та вторинні за формою експресії та на самі емоції та афекти за інтенсивністю або силою переживання.

Сучасні теорії емоцій, що вивчають нейрофізіологічні, когнітивні, соціокультурні аспекти емоційної поведінки, містять спостереження та положення, що дозволяють пояснювати емоційні процеси як комунікативні процеси. Так, в рамках нейробіологічного підходу емоційну комунікацію можна визначити як процес взаємної активації учасниками взаємодії систем мозку, відповідальних за емоційні реакції. Наслідуючи основні положення теорії оцінки (appraisal theories), емоційну комунікацію можна представити як процес обміну оціночною інформацією, або як процес обміну значеннями, що приписуються нами певним факторів, що впливають на нас. Ми отримуємо можливість визначити як саму емоцію, так і її знак завдяки інформації, яку отримуємо від інших людей, та зіставленню своїх реакцій з реакцією на ці ж дії інших. Наприклад, почувши захоплені відгуки про якусь людину, ми починаємо помічати її досягнення і ставитися до них подібним чином. неоднозначну оцінку цієї події: чийсь успіх може оцінюватися як досягнення цієї конкретної людини і водночас як перешкода на шляху досягнень інших і тому викликати одночасно захоплення та заздрість. Відповідно до теорії прототипів (prototype approach), емоційна комунікація може бути визначена як процес взаємної активації емоційних сценаріїв. Інакше висловлюючись, наше знання про емоції включає як їх визначення; це комплексне знання про типові емоційні ситуації, типові проявах емоцій та процедурах емоційного самоконтролю. Такі емоційні прототипи виконують дві тісно пов'язані між собою функції: по-перше, вони структурують особистий досвід переживання емоцій і, по-друге, використовуються для тлумачення емоцій інших людей. Тим самим емоційне переживання неминуче пов'язує особистий досвід однієї людини з досвідом переживання іншої людини. В

рамках так званої соціально-конструкціоністської теорії емоцій (social constructionist theories of emotion) емоційну комунікацію можна розглядати як процес конструювання очікуваної емоційної поведінки шляхом взаємного підкріплення та доповнення партнерами емоційних реакцій один одного у поточній ситуації. Емоційна поведінка постає не як простий результат зовнішніх впливів, але як активна рольова поведінка, коли учасники комунікації в рамках дотримання правил, що наказують, що ми повинні (і на що маємо право) відчувати і як виявляти свої почуття, вибирають наявні у тому рольовому арсеналі прийнятні їм у цій ситуації методи відгуку та на емоційні реакції один одного.

Усі розглянуті підходи дозволяють об'ємно уявити поняття емоційної комунікації. Індивідуальні емоційні реакції розгортаються як комунікативна поведінка завдяки «запуску» наступних процесів:

- 1) взаємний відгук партнерів на емоційні реакції одне одного;**
- 2) наділення емоційних реакцій смисловим значенням;**
- 3) соціальний контроль над змістом та формою емоційних переживань.**

Саме емоційні реакції у відповідь людей стають вихідними умовами процесу емоційної комунікації. Ми можемо переживати різні емоції щодо будь-яких явищ природи чи навколишніх предметів, наприклад відчувати відразу до болгарського перцю або любити сніг у листопаді. Але до перцю або снігу нам, відверто кажучи, байдуже. Тільки спілкуючись з людьми ми обмінюємося з ними емоційними реакціями. Проте взаємне емоційне реагування друг на друга — недостатня умова розвитку емоційної комунікації. Емоції та почуття повинні набути характеру повідомлень, тобто послань, наділених певними значеннями, на розуміння яких розраховує кожна зі сторін. Ці послання можуть бути вербальними та невербальними. Збої в емоційній комунікації виникають у зв'язку з

неточним, спотвореним, або навіть повним нерозумінням змісту емоційних повідомлень, спрямованих партнерами один одному. Нарешті, емоції та почуття, формуючись у процесі соціалізації, піддаються жорсткому соціальному контролю. Коли йдеться про несоціальні об'єкти, наші почуття практично не обмежуються. Важко уявити заборону на позитивне чи негативне ставлення, наприклад, до якоїсь квітки, тварини або пори року. Однак у сфері соціальних відносин, як уже говорилося, діють різного роду санкції, спрямовані на емоційне поведінка. Кого дозволено любити, а кого ні; у яких ситуаціях можна бути щирим, а в яких така поведінка викликає подив. На ці та подібні питання різні культури та групи пропонують різні відповіді, але всі вони подібні у самому факті суворого контролю з боку співтовариств за емоційно-чуттєвою сферою життєдіяльності.

Емоційна комунікація – складно організований процес обміну емоціями між учасниками міжособистісної взаємодії, їх тлумачення та соціального (само)контролю за їх проявом. Поняття оцінки, висхідне до слова «цінності», визначає особливості взаємодії людини та навколишнього світу. Об'єктивний світ членується мовцем з погляду його ціннісного характеру - добра і зла, користі та шкоди, істинності та хибності тощо. Фундаментом поняття оцінки є філософська теорія цінностей, що робить оцінку універсальною категорією (навіть чи існує мова, в якій відсутні поняття «добре» та «погано»), а мовну ситуацію оцінки – типовий, що вимагає відбору та використання певних мовних засобів вираження оціночного значення.

Дослідженню мовної оцінки присвячені роботи багатьох дослідників. Вивчаються питання формування оцінного значення на різних мовних рівнях (морфологічному, лексичному, синтаксичному), функціонування оціночних одиниць у тексті та дискурсі, ведеться пошук зв'язків мовної оцінки та різних характеристик особистості (гендерних, національних,

психологічних) і т. д. Незважаючи на досить широку вивченість цієї категорії, існує безліч спірних чи відкритих питань. До таких можна віднести проблему визначення меж оцінної семантики та відсутність єдиної всеосяжної класифікації оцінок. Залежно від поля наукових інтересів дослідники в роботах, присвячених оцінці, при аналізі мовних явищ звертаються до різних класифікаціям оцінок, основою яких закладено різні критерії.

Перший критерій – аксіологічна інтерпретація. Два значення аксіологічного оператора – «добре / погано» – дозволяють в залежності від знака "+" або "-" виділити два типи оцінки: – позитивну (меліоративну); – негативну (пейоративну, дерогативну).

Прик.: Oldboy! («+» англ.), Idioot («-» нід.). Ця класифікація має найбільш узагальнений характер оскільки, спираючись на аксіологічну основу категорії оцінки, дозволяє відповісти на питання: позитивно чи негативно ставиться автор висловлювання до об'єкта насправді, визнає чи не визнає його цінність.

Другий критерій – наявність емотивного компонента. Залежно від наявності чи відсутності емотивного компонента оцінка буває – раціональною або емоційною. Перша спирається на соціальні стереотипи та виражається оціночним судженням. Друга передбачає безпосередню реакцію на об'єкт, характеризується експресивністю.

Наприклад.: «Iedereen beschouwt hem nu als een verrader» (Тепер усі вважають його зрадником) і «Dingbats!».

Третій критерій – співвідношення об'єктивного та суб'єктивного факторів. Складна взаємодія об'єктивних та суб'єктивних властивостей об'єкта дозволяє говорити про його дескриптивні (власні властивості об'єкта: small, cold island) та оціночні ознаки (властивості, що приписуються суб'єктом: beautiful Zeeland). Позначення першого ряду, що

містять оцінний компонент (aardig (щедрий), brutaal (брутальний), dom (дурний) і т. д.), називають приватнооцінними, а слова другого ряду (good, excellent тощо) – загальнооцінними. Таким чином, залежно від характеру оцінної ознаки, обумовленого взаємодією об'єктивних та суб'єктивних факторів, виділяють два різновиди оцінок:

- загальна оцінка (холістична оцінка, аксіологічний результат);
- приватна оцінка

Н. Д. Арутюнова критикує класифікацію оцінок, говорячи про тому, що при аналізі вживання прикметника good у більшості випадків мало на увазі таке його використання, при якому воно еквівалентно більше конкретним синонімам (наприклад: useful «корисний», beneficial "сприятливий" і т. п.). Тобто в даній класифікації має місце не завжди допустима заміна загальної оцінки приватної (Арутюнова, 1989).

Є. М. Вольф зазначає, що далеко не завжди, висловлюючи оцінку, ми співвідносимо її з ідеєю «добра» (добре/погано). У багатьох випадках в оцінці беруть участь інші «точки відліку», які кваліфікують об'єкт – предмет або подія з різних аспектів. Таким чином, якщо розглядати оціночні структури, реально існуючі в мові, то можна говорити про оцінку в широкому значенні слова (її можна назвати кваліфікацією), яка пов'язана з поданням суб'єкта оцінки щодо ставлення даного предмета чи події до нормативного «становищу речей» або до існуючої в даному соціумі норми, та про оцінку в вузькому або у власному значенні слова, пов'язаного з протиставленням «Добре / погано» (Вольф, 1985).

Встановлено, що є зв'язок між психічними й емоційними станами людини та їх мовленнєвим відтворенням. Завдяки цьому можливе взаєморозуміння комунікантів на емоційному рівні спілкування. Таким чином, аналіз ряду лексичних засобів вираження позитивного, негативного та нейтрального показує, наскільки актуальним і значимим у лінгвістиці є

вивчення різних способів вербалізації емоцій, що у свою чергу є невід'ємною частиною цілісного уявлення про мовну картину світу будь-якої мови. Емоційність є однією з обов'язкових ознак діалогічного мовлення. Лексичні засоби, що активно функціонують у діалозі і мають емоційно-експресивну забарвленість, дозволяють висловити інтенцію співрозмовників, виконати відповідну комунікативну функцію.

Категорії емоційності й емотивності неодноразово ставали предметом розгляду в мовознавстві. Їхнє вивчення вирізняється широким спектром підходів, а їх визначення та взаємозв'язок неминуче приводить до розбіжностей у теоретичних настановах дослідників. Дане дисертаційне дослідження пропонує новий розгляд цієї проблематики в руслі комунікативно-прагматичного підходу на основі виділення, порівняння та розмежування двох типів дискурсу – емоційного й емотивного. Обидва дискурси пов'язані з емоційно-забарвленим мовленням. При цьому вони розрізняються за параметром його підготовленості/непідготовленості, що, з одного боку, може слугувати для відбиття і передачі емоційного стану мовця, з іншого – для здійснення цілеспрямованого впливу на емоції адресата з метою маніпулювання ним або отримання бажаного мовцеві результату.

Емоційний дискурс є таким непідготовленим видом мовленнєвої діяльності, який виникає в результаті спонтанного прояву емоцій в емоційно-детермінованій ситуації. Емоції, викликані певною ситуацією, через непередбачені, спонтанно вибрані експресивні мовні одиниці створюють такий перлокутивний ефект, який призводить до втрати мовцем самоконтролю чи порушення його психічного балансу. Емотивний дискурс як різновид публічного мовлення є мотивованою, заздалегідь спланованою експресивною мовленнєвою діяльністю, ретельно продуманою у плані вибору мовних засобів та мовленнєвих стратегій і тактик, які розраховані на емоційний вплив на адресата. Підготовленість дискурсу проявляється в

чіткому формулюванні думок, їх логічному поєднанні, доступності сприйняття та в експресивній репрезентації завдяки використанню стилістично-маркованих мовних засобів.

Іншим перспективним напрямом сучасної лінгвістики емоцій є дослідження проблеми емотивності креолізованих текстів, їх сприйняття в сукупності візуального образу та вербальної складової. В роботах В.І. Шаховського слідом за психологами давно зазначено, що образи картинки емоційно забарвлені, їхня емоційність більш голографічна, ніж емоційність слів. Все більш візуалізований контент сучасного інформаційного простору вимагає нових наукових розробок у галузі емотивної креалізації, взаємодії різних семіотичних кодів для досягнення емоційного ефекту (Шаховський, 2008).

Використовуючи позначення для характеристики когнітивістики, можна говорити про те, що лінгвістика емоцій сьогодні є цілою «плеядою дисциплін», в якій виділяються емоційна фонетика, емоційна семантика, емоційний синтаксис, емоційна ономастика, емоційна комунікативістика, емоційна дискурсологія, емоційна дидактика, емоційна конфліктологія, емоційна лінгвоекологія. І, як показує практика, це далеко ще не кінцевий список її областей.

Висновки до розділу 1

Жоден поняттєвий сенс не отримує у мові такого розмаїття засобів вираження, як оцінка. Вона проявляється у системі слів, семантика яких містить оцінне значення. Емоція - це прояв в першу чергу суб'єктивно-оцінного ставлення людини до комусь або чомусь, також це реакція на обставини, що мають значення для людини. Ці реакції можуть відноситися не тільки до сьогодення, а й до минулого чи майбутнього. Інакше кажучи, людина оцінює зміни у своєму зовнішньому (або внутрішньому) середовищі та реагує на них виникненням емоцій. Якщо розглядати саме в такому ключі, то виявляється, що емоція народжується та в подальшому класифікується саме через призму оцінного ставлення. Це може бути об'єктивна чи суб'єктивна, свідома чи несвідома оцінка, але емоційний контекст так чи інакше обов'язково присутній. Ці емоційні процеси можна класифікувати. Вибір підстав для видової класифікації залежить від вирішення конкретних завдань, що виникають при розпізнаванні емоцій та управлінні ними. Поділити їх можна на позитивні та негативні за валентністю, первинні та вторинні за формою експресії та на самі емоції та афекти за інтенсивністю або силою переживання.

РОЗДІЛ 2. ЕМОЦІЙНА ОЦІНКА ТА ДІАЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

2.1 Засоби вираження емоції та емоційної оцінки в діалогічному дискурсі

У людини як у соціальної істоти всі емоції спочатку є комунікативними, тому що вони транслуються на інших людей, а за їх відсутності - на самого суб'єкта. Успішна передача картинок одного комуніканта іншому свідчить про їх однаковою комунікативною компетенції, а динамічна емотивна еквівалентність цих картинок – про однакову емотивну компетенцію партнерів. На такі міркування наводить емоційна комунікація людей, яка не вкладається в «прокрустово ложе» семіотичної системи мови. У реальній комунікації постійно виникають емоційні ситуації, які характеризуються типовим емоційним поведінням мовців і використанням емотивного коду мови, тому перед комунікативістикою та лінгвістикою емоцій стоїть актуальне завдання вивчення дискурсивних характеристик емоцій, їх проявів у раз них ситуаціях спілкування.

Крім об'єктивної дійсності, мова здатна відображати область суб'єктно-об'єктних взаємин, яка пов'язана з поняттям цінності. У сучасних аксіологічних дослідженнях слово "оцінка" вживається зазвичай для позначення (вираженого в мові) встановлення ціннісних відносин між суб'єктом і предметом. Як стверджує Н. Д. Арутюнова, "для того щоб віднести об'єкт до тієї чи іншої аксіологічної категорії, людина має увійти з нею в контакт: сприйняти її фізично, психічно чи естетично, залучити до своєї практичної чи духовної діяльності. Оцінний підхід до об'єкту тому накладається на пізнання його реальних властивостей, відносин та функцій (Арутюнова, 1988). "Добром" ми називаємо те, що здатне викликати в нас

або збільшити задоволення, або зменшити наше страждання, або ж доставити, або зберегти нам володіння якимось іншим благом, або ж відсутність якогось зла. "Злом", навпаки, ми називаємо те, що здатне заподіяти нам або збільшити якесь страждання, або зменшити якесь задоволення, або ж доставити нам якесь невдоволення, або позбавити нас якогось блага. Аналіз вербальних повідомлень схвалюючого характеру, до яких поряд з похвалою, компліментом і лестощами, відноситься заохочення, є важливим для розуміння механізму оціночності та її відображення у мові. Як об'єкт даного дослідження обраний мовний акт заохочення, що здійснюється в рамках координат "Той, хто говорить (суб'єкт оцінки) - Слухаючий (її об'єкт)". Предметом дослідження є мовні одиниці, основний зміст яких становить позитивна кваліфікація вчинків та якостей особистості співрозмовника.

Необхідно визначити лексичне наповнення, синтаксичну побудову та інтонаційну образність мовного акта заохочення в англійському діалогічному дискурсі.

Природньо, що основним завданням у таких дослідженнях стає опис категоріальних емоційних ситуацій. Під такими ситуаціями розуміються типові життєві (реальні або художньо зображені у фільмах та серіалах) ситуації, в яких задіяні емоції комунікантів: мовних партнерів, спостерігача чи читача. Недискурсивних емоцій не буває, оскільки кожна емоція, з одного боку, є рефлексією комунікантом явищ світу і конкретних подій у ньому, а з іншого – оцінка певної дискурсивної події.

У мовних актах заохочення суб'єкт кваліфікації та суб'єкт мови збігаються. Вираз схвалення та заохочення співрозмовника можливе також лише за певних ієрархічних відносини комунікантів. Розмежувати суміжні види мовної діяльності - похвалу, заохочення, комплімент та лестощі - можливо, враховуючи статусні відносини комунікантів. Похвала та заохочення, як правило, адресуються співрозмовникам, що знаходяться на

одному соціальному ступені з адресантом або займає нижчу щабель. Комплімент спрямовано формування позитивної емоційної реакції співрозмовника, він відрізняється суб'єктивністю оцінки, наявністю невеликого перебільшення переваг співрозмовника і підвищеної емоційністю. Лестоці завжди адресується "знизу вгору", вона розрахована на прихильність людини, від якої говорить залежить в даній ситуації. Аналіз цілей і намірів дозволяє віднести заохочення до класу висловлювань, що регулюють міжособистісні відносини комунікантів, націлених на збереження (Відновлення або встановлення) певної рівноваги у взаєминах того, хто говорить і слухає.

З цього погляду висловлювання схвалюючого характеру є реакцію суб'єкта оцінки на партнера з комунікації, його вчинки, які передують акту мови та породжують нову ситуацію, що характеризується порушенням рівноваги. Той, хто говорить, використовує заохочення як засіб цілеспрямованого регулювання нового стану справ. Таким чином, ми поділяємо точку зору Дж. Остіна, який відносить схвальні мовні акти до бехабітів - актів, що виражають реакцію на поведінку, вчинки людини (Остін, 1986). Оціночні мовні акти виконують подвійну функцію. По-перше, сама оцінка ("+"/"-") набуває статусу іллокутивної мети висловлювання, стає основним змістом повідомлення. По-друге, з їх допомогою той, хто говорить, прагне надати вплив на адресата, на його емоційні реакції та стимульовані ними вербальні та невербальні форми поведінки, у чому проявляється активна природа мовних актів похвали і осуд співрозмовника, що є одним з видів людської діяльності, спрямованої зміну навколишньої дійсності. Що стосується мовного акта заохочення, цей перелік функцій можна розширити. Насамперед слід назвати функцію, властиву всім іллокутивним актам — інформативну функцію. Суб'єкт оцінки інформує партнера з комунікації про свою позитивну позицію щодо певної дії чи якості останньої.

Дискурс є лінгвокультурним, соціальним і когнітивним феноменом, і дискурсивна природа емоцій може бути розкрита через ці його характеристики. Так, відомо, що відсутність демонстрації емоції у певних ситуаціях є аморальним з погляду етичних норм соціуму. Таким прикладом є формальний вираз емоцій британською королевою Єлизаветою II щодо загибелі принцеси Діани. Її емоції пройшли ментальну обробку і перетворилися на раціоналізовану холодність. У той же час демонстрація емоцій у багатьох лінгвокультурних соціумах є табуованою. Загальновідома відмінність сценаріїв емоційної поведінки китайців, американців, англійців, росіян, італійців, французів та німців. Ці сценарії ритуалізовані, вони регулюються соціокультурними нормами. Сам той, хто говорить, може не знати про зовнішній прояв своїх емоцій і тим самим видавати себе, а спостерігач може почати резонувати емоції суб'єкта несподівано для нього і адаптуватися до них або опиратися їм. Так зароджується несподівана емоційна дуель "strikes and strokes".

Оскільки соціальні норми у будь-якому суспільстві виробляються колективно і формуються протягом тривалого часу, вони визначають не тільки особливості прояву миттєвих емоцій, а й дискурсивні стратегії емоційної поведінки. Найбільш поширеним прикладом дискурсивної стратегії є категоріальна ситуація нещирості. Вважається, що в незламній ситуації жартувати складно: гумор як показник невимушеності в них невміння стін. Натягнута посмішка співрозмовника стирає щирість і невимушеність міжособистісного спілкування, і його слова входять у протиріччя з семантикою його *body language*.

Існує закон емоційної щирості, який часто в процесі як ділового, і побутового спілкування порушується (Плотнікова, 2000). Вирази щирого та нещирого почуття, звичайно ж, різні. Імітація та симуляція емоцій можуть бути дуже вправними, але в побутовому спілкуванні ці прийоми вправними бувають рідко. У нещирих ситуаціях і в ситуаціях замішання

спостерігаються дискурсивні стратегії уникнення зовнішніх проявів емоцій у міжособистісному груповому та інституційному спілкуванні. Нерідкими є комунікативні ситуації, коли один з партнерів виявляється емоційно ангажованим, і тоді траєкторія спілкування може бути важко передбачуваною через несподівані дискурсивні стратегії, що супроводжуються вербально-емоційними ефектами.

Окрему проблему становить використання нецензурних виразів: відсутність відповідних знань про їх референції у чужій культурі, їх емоційних асоціаціях та конотаціях дозволяє іноземцям легко та некритично використовувати знижену і вульгарну лексику без урахування сфери спілкування. Недоречність та неефективність використовуваних інвектив у цих випадках зайвий раз вказують на дискурсивність самих емоцій та їх вербальних упаковок.

Емотіологія вже довела, що адекватне опис емоцій людини неможливий навіть в межах однієї лінгвокультури: воно завжди лакунарно. Жодний опис емоцій невірний в принципі, оскільки різні комуніканти через відмінності їх емоційного дейксису та емоційного інтелекту описують свої та чужі емоції нерівнозначно (Шаховський, 1997). У цьому й полягає прояв людського фактора в мові. Самому комуніканту часто важко буває визначити, яку саме емоцію він у даній дискурсивній події виразив. З більшою чи меншою точністю він може визначити тільки її знак і домінанту, якщо емоція не амбівалентна, тому дискурсивність однієї й тієї ж емоції варіюється лексичним, синтаксичним, просодичним, інтонаційним і тіловим рішеннями. Таке варіювання робить опис будь-якої емоційної комунікації неточним і невизначеним, але в силу параметра диференційованості емоцій, саме завдяки конкретному дискурсу, що включає типову категоріальну емоційну ситуацію, комуніканти розрізняють емоції більш точно. Вищезгаданий параметр не спрацьовує

або спрацьовує погано лише за розмежування близьких за модальністю емоцій (наприклад, гніву, роздратування, обурення, сказу, люті).

В усному мовленні словникові лексичні та синтаксичні значення висловлювання за допомогою інтонації, фонації та просодики трансформуються в актуальні смисли та декодуються адресатом більш-менш однозначно. В емоційній комунікації такі явища досить частотні, і суперечності між значенням і змістом знімаються категоріальна емоційна ситуація, яка є видовою і входить у когнітивну структуру комунікативних правил, а також «вертикальним і горизонтальним» контекстами – дискурсивністю, в тому числі емоційної. Думка про те, що спочатку було слово, сьогодні переосмислюється – спочатку, як ми гадаємо, все ж таки, була емоція. Однак емоція не може виникнути на порожньому місці, її щось породжує. Цим «щось» є інтенція, комунікативне завдання. Тому, мабуть, спочатку була все-таки інтенція, вона народила емоцію, емоція сформувалася в слові, слово почало поєднуватися з іншими словами і називати, висловлювати, описувати почуття людини, що говорить, перетворюючи його на *Homo sentiens*.

У дискурсі використовуються всі можливі способи репрезентації емоцій, кожен з яких більшою чи меншою мірою розуміє стін у різних ситуаціях спілкування. Якщо порівняти опис емоцій з їх виразом в процесі емоційної комунікації, то можна сказати, що вираження емоцій мовними і немовними засобами є більш семіотичним, тому що вони мають більш комунікативно точні емоційні маркери, а їх вибір залежить від конкретної адреси та (порівн., наприклад, афекти: мерзотник і сволота по відношенню до одного і того ж адресату: вони можуть бути вжиті серійно і інтенсифікувати емоцію гніву по відношенню до нього, а можуть бути вжиті одно ніби по відношенню до різних адресатів і справляти той самий емоційний ефект у залежно від ситуації). Опис цих емоцій менш семіотичний і тому менш прагматичний. Модель опису «Я відчуваю X-

емоцію» стикається з великими мовними труднощами в конкретизації описи емоцій, що випробовуються. Емотіологія встановила, що кожна комунікативна емоція має свою ознаку і свій конкретизатор, і розрізняються вербалізовані емоції саме завдяки їх конкретизаторам: «недовольство», «роздратування», «гнів», «лють», «шаленство», «сказ». Кожне з цих назв є конкретизатором парасолькового слова «емоція». В описах емоцій вони є предметом повідомлення, а не засобом. Особливо яскраво це проявляється у випадку опису чужих чи своїх, але минулих, тобто. індискурсивних, незмінних емоцій.

Вже не є гіпотезою твердження про те, що існує парадигма лінгвістичних одиниць, диференціюючим ознакою яких виступає емоційне значення (Шаховський, 1990). Ця ознака маркує не тільки емотивні речення, емотивні мовні акти, а й усі емотивні тексти з емотивними виразами. Тілом такої ознаки є насамперед емотив, тобто. мовний знак, що містить кодовану емотивну семантику і його емоційні валентності, що відкриваються в різних контекстах і дискурсах. В таких одиницях міститься специфічна хімічна субстанція, що різко змінює комунікативну тональність і прагматику мовного твору. В силу таких здібностей емотивні одиниці є ключовими елементами текстів, діалогів, міркувань. Завдяки їм відбуваються дискурсивне розгортання семантичного потенціалу емотивної лексики в тексті, породження нових смислів через наведення емотивних сем на нейтральні знаки, відкриття у них нових емоційних валентностей. Ці ж одиниці створюють емоційну тональність тексту через комунікацію читача з текстом, в ході якої відбувається вилучення емоційних смислів з текстового простору шляхом декодування його передта постемоційних сигналів, підтримують емоційний настрій читача, виконуючи функцію своєрідної емоційної підпорки сприйняття.

Як згадувалося раніше, явище мовної оцінки є неоднозначним і є безліч підходів до вивчення. Різноманітність методів дослідження, а також

різномісність аспектів оцінки послужили основою створення безлічі класифікацій. У цьому параграфі ми розглянемо деякі з них.

Позитивна та негативна оцінка

Протиставлення позитивної та негативної оцінки є базовою оцінною опозицією. Ці види оцінки найбільш тісно пов'язані з суб'єктивним фактором мовця і виділяються на підставі так званої аксіологічної інтерпретації - тобто розташування об'єкта, що говорить об'єкта, на шкалі цінностей (Вольф, 1985). Оцінки даних типів виражають, як суб'єкт відноситься до об'єкта оцінки, як оцінює якості предмета чи явища щодо шкали ідеальних уявлень. Порівнюючи з певним ідеальним уявленням про об'єкт оцінки, той, хто говорить, характеризує його щодо норми. Цікаво, що «оцінка «добре» може означати як відповідність нормі, і перевищення її, тоді як оцінка «погано» завжди означає відхилення від норми». «Особливістю оцінки у природній мові є асиметрія між позитивною та негативною зонами «добре/погано» (Вольф, 1985). Таким чином, позитивна оцінка означає відповідність предмета ідеальним уявленням того, хто говорить про нього, предмет визначається як «хороший» і відповідає нормі. Якщо ж суб'єкт дає негативну характеристику об'єкту оцінки, у разі предмет, на думку говорить, відповідає ідеалу.

Абсолютна та порівняльна оцінка

Залежно від способу оцінювання об'єктів дійсності виділяють абсолютну та порівняльну оцінку. Особливістю абсолютної оцінки є наступне: говорить оцінюється, як правило, тільки один об'єкт. Порівняння з іншими об'єктами, або іншими станами даного об'єкта, в абсолютних оцінних структурах експліцитно не виражено. Абсолютній оцінці протиставлено порівняльну, яка передбачає експліцитне порівняння об'єктів один з одним. «Інакше кажучи, абсолютна оцінка містить імпліцитне порівняння, засноване на спільності соціальних стереотипів,

тоді як порівняльна оцінка полягає в зіставленні об'єктів друг з одним» (Вольф, 1985). У структурі порівняльної оцінки порівняння експліцитно – «в модальну рамку включається додаткові елементи – те, з чим порівнюється, ознака, за якою дається порівняння, мотивування порівняння тощо». Раціональна та емоційна оцінка Будь-яка оцінка може бути виражена як емоційно-нейтральними, так і емоційно забарвленими мовними засобами. З наявності чи відсутності емотивного компонента у структурі аксіологічного висловлювання розмежовують такі види оцінки як раціональна (логічна) і емоційна (іраціональна). На думку Є.М. Вольфа поділ суто емоційного і раціонального в мові можна вважати досить умовним. Незважаючи на цей факт, у лінгвістиці прийнято розмежовувати раціональну і емоційну оцінку. Підставою для цього є відмінність засобів вираження цих видів аксіологічного значення у мові. Так, емоційна оцінка, викликана безпосередньою реакцією того, хто говорить на об'єкт, виражається експресивно, тоді як раціональній оцінці експресивність не властива. До засобів вираження емоційної оцінки можна віднести: інтонацію, експресивні синтаксичні конструкції (риторичні питання, вигуки, емпфу тощо), використання частинок тощо.

Загальна та приватна оцінка

З концептуального аналізу оціночних предикатів Н.Д. Арутюнова виділяє два основні види аксіологічних значень: загальнооціночні та приватнооціночні. «Перший тип реалізується прикметниками гарний та поганий, а також їх синонімами з різними стилістичними та експресивними відтінками прекрасний, чудовий, чудовий, відмінний, чудовий, поганий, поганий, поганий, поганий, худий та ін)» (Арутюнова, 1988). Дані прикметники, згідно з Н.Д. Арутюновой, служать висловлювання загальної оцінки. Приватнооцінні значення не характеризують предмет загалом, а «дають оцінку одному з аспектів об'єкта з певної точки зору». При виділенні видів приватної оцінки Н.Д.

Арутюнова спирається на класифікацію, запропоновану Г. фон Врігтом у 1963 році. Г. фон Врігт виділяє такі типи частнооцінних значень:

Інструментальна оцінка - хороший ніж, хороша собака;

Технічна оцінка (оцінка майстерності) - хороший адміністратор, поганий фахівець;

Оцінка сприяння - поганий (шкідливий) для здоров'я;

Утилітарні оцінки - хороша порада, поганий план, хороша можливість;

Медичні оцінки (характеризують органи та психічні особливості) - гарний обід, гарний смак, гарний жарт (фон Врігт, 1963).

Ця класифікація є неоднозначною, оскільки завжди можна чітко визначити, якого з типів частнооцінних значень належить конкретний оціночний предикат. Так, наприклад, у реченні «Voor mij is het een goede mogelijkheid» (для мене це гарна можливість) – оціночний предикат можна віднести як до утилітарних оцінок, так і до оцінок сприяння. Також незрозумілим залишається, якого типу оціночних предикатів віднести такі оцінки як: гарне намисто, порочний людина та інших.

Під оцінним висловлюванням ми розуміємо граматично та інтонаційно оформлену одиницю мови, в рамках смислового змісту якої її автор успішно висловлює своє оцінне ставлення до певного об'єкта дійсності, повідомляючи це ставлення у певній мовній ситуації слухачеві або собі (Арутюнова, 1988). Семантична специфіка оцінного висловлювання залежить від того, який початок лежить у основі оцінювальної думки про об'єкт - раціональне або емоційне. Іншими словами, суб'єкт оцінювання того чи іншого об'єкта може виходити з власної чи громадської думки, чи керуватися почуттями, викликаними цим об'єктом. Емоційну та раціональну оцінку можна протиставити за

параметром «об'єктивність – суб'єктивність». Якщо для емоційної оцінки характерний тісний зв'язок з індивідуальною позицією суб'єкта, то раціональна оцінка більшою мірою орієнтована на соціальні стереотипи, суспільно закріплені норми.

2.2 Аналіз лексичних та граматичних засобів вербалізації емоційної оцінки нідерландськомовних та англомовних серіалах

Оцінка є однією з основних категорій дійсності, оскільки аналіз навколишнього світу і себе є невід'ємною частиною духовного буття людини. Оцінка визнається однією з найважливіших сторін інтелектуальної діяльності людини і, безперечно, знаходить своє відображення у мові. Ця категорія характеризується множинністю критеріїв, які у її основі, що пояснює складність у описі засобів її вираження.

Іменники та дієслова оцінки менш значущі і менш численні, ніж прикметники та прислівники оцінки. Пояснює це той факт, що у прикметниках спочатку закладено функцію позначення ознаки, а це вже є вказівкою на оцінку. Прислівники ж у більшості випадків пов'язані з прикметниками словотворчими відносинами, тому ця частина мови також схильна до вираження оціночності. Не менш продуктивним є вираз оцінки на синтаксичному рівні. В англійській мові розглядаються схеми ядерних оціночних пропозицій, хоча питання про існування оцінки на рівні синтаксису досі залишається відкритим.

Лексичні засоби оцінки займають найважливіше місце щодо висловлювання оцінки в аналізованих текстах. Лексичні одиниці розподіляються за трьома групами згідно виду оціночності:

1) функціональної, обумовленої наявністю оцінної семи у самому денотаті;

2) конотативною, що сприймається нейтральною лексичною одиницею тільки в певному контексті;

3) прагматичної, обумовленої специфікою самого денотату.

Розглянемо засоби вираження оцінки в діалогічному дискурсі на конкретних прикладах:

1) морфологічні:

-займенники у формах 1 і 2 особи однини та множини:

2) лексичні:

-Вживання розмовної лексики

Використання розмовної лексики також одна із способів встановлення контакту з адресатом, прийомом інтимізації. Існують також лексико-стилістичні засоби вираження оцінки, такі як метафора, алюзії, оксюморон. Наприклад, використання оцінної метафори підсилює розповідь. Оксюморон може приносити позитивне забарвлення.

За характером ознаки як об'єкта оцінки виділяються іменники, що оцінюють:

- морально-етична ознака (benevolence, decency, dignity),
- емоційна ознака (admiration, felicity, pleasure),
- інтелектуальна ознака (bromines, aptness, cleverness),
- соціальна ознака (justice, charity, welfare),
- естетична ознака (grace, comeliness, finery),
- фізична ознака (might, bloom, energy),

- емпірійна ознака (piquancy, euphony, aroma, softness, clarity)

На відміну від української мови, в англійській іменники можуть виступати у ролі прикметника. У граматиці англійської мови подібні іменники зветься *nominal modifiers* або *nouns as modifiers*. Таким чином, іменник у родовому відмінку може виконувати функцію визначення: *captain's cabin* (капітанська каюта), *father's car* (батькова машина). Або ж іменник може служити визначенням без зміни форми, а саме в називному відмінку: *kitchen table*, *sugar cane*.

В англійській мові існує два розряди прикметників – якісні та відносні. Більшість якісних прикметників заключають у собі оцінку: *beautiful*, *fascinating*, *amazing*, – *ugly*, *illegal*, *fierce* та і т.д. Відносні прикметники мають потенційну оцінку, то вони набувають оцінного значення у певних сенсах, найчастіше в переносних: *iron will*, *metallic voice*, *golden heart*. У деяких складноскладових прикметників оцінка закладена спочатку завдяки комбінаціям слів “good”, “bad/badly”, “well” та інших:

- (1) I don't like such a badly-behaved girls from their company.
(телесеріал «Гострі картузи», 2013: Сез. 3, еп. 5).

Як і в українській мові, оцінка може бути аксіологічною, тобто розглядатися за шкалою добре - погано, але набагато більше на рівні дієслів вона представлена саме деонтологічною оцінкою, що співвідноситься зі шкалою повинен – не повинен, наприклад: *must*, *shall*, *should*, *ought*, *need*, *might*, *may*, та інші.

- (1) We zijn nu op zoek naar een kaart... (Зараз ми шукаємо карту...)
- En als ik die kaart vind, moeten jullie Dirk helpen. (Якщо я знайду цю карту ви маєте допомогти Дірку). (к/ф *Забута битва*, 2021).

Такого роду ультиматум виставила героїня Супротиву через те, що вони використали її неповнолітнього брата без її відома. Найбільшою різноманітністю оцінок мають стилістично забарвлені дієслова, це добре проглядається на прикладі синонімічних рядів. Наприклад, синонімічний ряд із загальним значенням «говорити голосно»: to shout, to yell, to roar, to bark, to shriek. Найчастішими є такі оціночні дієслова: think, should, hope, seem, must, suppose, might, love, worry, find, agree, feel, believe, rush, surprise, enjoy, consider, doubt, support, sigh. Більшість виражають деонтологічну оцінку, тобто співвідносяться з повинностями: must, might, should, need та ін.

Т. В. Маркелова у своїй роботі «Можливі типи реалізації оцінної ситуації в мові», беручи до уваги прагматичний аспект оцінки, що репрезентує понятійний зміст ціннісного (позитивного чи негативного) ставлення комунікантів до різних реалій (особ, предметів, фактів, подій об'єктивної дійсності), що стають предметами їх мисленнєвої діяльності, виділяє три типи оціночної ситуації, в яких враховуються 3 складові оцінного акта (Маркелова, 1995):

- 1) оцінна ситуація егоцентричного типу;
- 2) оцінна ситуація об'єктивного типу;
- 3) оцінна ситуація предикативного типу.

У ситуації егоцентричного типу йдеться про значну роль «прагматичних параметрів», які характеризують сферу того, хто говорить. Розглянемо перший приклад:

- (2) Ik ga naar die Berghof. Ik ga met hem praten. Onderhandelen.
(Я піду до Бергхофа. Буду з ним говорити. Домовлятися.)
- Met die man? (З тим чоловіком?) (к/ф Забута битва, 2021).

У першій частині виявляється концептуальний світ та особисте ставлення другого мовця, властивості ж (суб'єкта) залишаються у “тіні”. При оцінювальній ситуації об'єктивного типу, навпаки, увага переноситься на об'єкт:

- (3) Misschien dat hij...een gevangenisstraf. ... Ik weet hoe met ze omgaan, Teun. En de bevrijding zal echt niet meer zo lang duren, jongen. (Можливо, що його... посадять до в'язниці. ... Я знаю, як з ним обійдуться, Тьойн. І звільнення вже все одно незабаром, діти.) (к/ф Забута битва, 2021).

Тут відбивається найповніше зв'язок суб'єктивно-об'єктивних чинників оціночної семантики із вибором її мовних уявлень. Мовець оціночно висловлює власне бачення майбутньої розмови з Бергофом про свого сина і при цьому об'єктивно висловлюється щодо наслідків такого затримання. Третій тип (предикативний) характеризується виразом оцінки прихованого, тіньового характеру:

- (4) Laten we gaan. Die man spelt een spelletje met je. (Пішли вже. Цей чоловік лише грається з тобою) (к/ф Забута битва, 2021).

Ця оцінка відзначається високою емоційністю та впливом на співрозмовників. Донька каже батьку, що ось ось розридається, що марно домовлятися та просити в ката милості для свого сина. Зміна оцінюючих висловлювань, від егоцентричних до предикативних, говорить про зниження ролі прагматичних параметрів, які характеризують сферу мовця, і зростання параметрів сфери слухача, посилення впливу міжособистісних зв'язків комунікантів на будову структурно-семантичних типів моделей та репрезентацію їх оцінюючих предикатів.

Сучасні лінгвісти, досліджуючи специфіку того чи іншого дискурсу, виділяють такі різновиди метафори: біоморфна (структуруючи її на антропоморфну, зооморфну, ботанічну), географічна, медична, політична, соціоморфна, політехнічна тощо. Однак при використанні цих типів мета

спираються на специфіку виробляючого концепту, інші - на специфіку похідного концепту, внаслідок чого виникає двозначність інтерпретації. Як нам здається, всі ці класи метафор, щоб уникнути порушень логіки та неоднозначного тлумачення даного лінгвістичного терміна, слід було б співвідносити лише зі словами, що мають відповідну «сферу-джерело метафоричної експансії», наприклад, до політичної метафори слід відносити політичні терміни, які отримують інший концептуальний зміст, пов'язаний із концептосферами, далекими від політики.

Використання нової метафори у кожному окремому випадку, пов'язані з бажанням людини переосмислити світ довкола себе, що знаходить своє відображення у використанні метафори, інтерпретація якої пов'язані з необхідністю розкрити той чи інший прихований сенс і небезпека комунікаційної невдачі. Різноманітність підходів до специфіки метафоричного переосмислення та виділення величезної кількості категорій та субкатегорій метафори пояснюється складністю когнітивного процесу пізнання дійсності, а також стрімкою зміною самого світу. Активне використання метафоричного переосмислення, пов'язаного, як правило, з використанням слова в новому контексті, новому лексичному оточенні, можна пояснити розпливчастістю та динамічним розвитком понять, на які спирається людина.

До кожного об'єкта оцінки (предмета, стану, явища) існує низка потенційних оціночних характеристик, набір яких обґрунтований особливостями цього об'єкта. Ці показники виражаються вербально у вигляді предикації. Таким чином, оцінний предикат являє собою аксіологічну характеристику, яку суб'єкт дає об'єкту оцінки, ґрунтуючись на (індивідуальному) уявленні про цінності. невід'ємний компонент оцінки та є основною відмітною ознакою аксіологічних значень від інших типів мовних значень. Очевидно, що оцінна шкала є одним із найскладніших

імплицитних елементів структури оцінки. Вона має динамічний характер і постає як диференціюючий компонент всім оціночним висловлювань.

2.3 Функціональна класифікація та порівняльний аналіз засобів вираження емоційної оцінки в нідерландській та англійській мовах

Як лексичні засоби вираження оціночного значення розглядаються іменники, прикметники, дієслова, прислівники. Слово володіє як граматичними і лексичними, предметними значеннями, так і водночас висловлює оцінку.

До одного із способів вираження оціночного значення відносять словотвірні можливості мови. Саме у словотворі найяскравіше реалізується ідея зв'язку свідомості зі структурою мови. Уважне вивчення чинників словотвори може дати відповідь питання, які цінності і чому утримуються свідомістю, і що у мовній свідомості народу є життєво важливим. Словоосвітні засоби, використовувані для актуалізації оцінних ознак різноманітних предметів і явищ зовнішнього світу, дозволяють репрезентувати картину ціннісних орієнтацій різних мов. Колірні, звукові, смакові, функціональні якості та властивості предметів та явищ зовнішнього світу актуалізуються лише в тих об'єктах, які залучаються до сфери пізнавальної та практичної діяльності людини та які представляють для нього життєву чи соціальну цінність. Сам процес їх «означення» за допомогою словотвірних засобів передбачає вимірювання їхньої значущості для носіїв мови.

Ще одним параметром для протиставлення емоційної та раціональної оцінки в діалогічному дискурсі вважатимуться ступінь її спонтанності. Емоційна оцінка – це ситуативна оцінка, оскільки вона виникає в момент висловлювання реакції на будь-які події, факти, явища і детермінується їх

конкретними проявами. Отже, емоційна оцінка безпосередньо пов'язана з ситуацією, в якій і знаходить своє вираження, і її основою є безпосереднє переживання об'єкта:

- (2) What the bloody hell was that?
- A roll, sir.
- It was a childish maneuver! (к/ф Забута битва, 2021).

Після занадто небезпечного авіаманевру командувач явно вказує на неприйнятність такої поведінки молодому пілоту. Для висловлювання, що містить раціонально-оцінний елемент, навпаки, характерні значний ступінь обдуманості, менша спонтанність, оскільки підставою такого роду оцінки є наперед сформована думка об'єкта, а не миттєве почуття. Наприклад:

(5) Ik geef mezelf aan. (Я здамся)

Nee. Natuurlijk geef je jezelf niet aan. ... Janna helpt je onderduiken. Dat heeft ze beloofd. Ga je spullen pakken. (Ні. Звісно, ти не здаватимешся. ... Яна допоможе тобі залягти на дно. Так вона запевнила. Йди збирати свої речі.) (к/ф Забута битва, 2021).

Туж же сестра заявляє брату, що має альтернативу здачі нацистам. Бачимо, що її оцінка свого варіанту дій є обдуманною. Емоційна та раціональна оцінки припускають різний перлокутивний ефект, функціонуючи у мовних актах, звернених безпосередньо до співрозмовника. У той час як емоційна оцінка спрямована на те, щоб змінити емоційний стан співрозмовника, раціональна розрахована на його згоду чи незгоду з висловленою думкою (Вольф, 2002).

Емоційна оцінка передбачає рух ознаки за оцінною шкалою у бік наростання його ступеня, у той час як при раціональній оцінці спостерігається рух ознаки протилежному напрямку. Тому оціночні мовні акти, що тяжіють до раціональності, характеризуються використанням

оціночних предикатів у поєднанні з лексемами-деінтенсифікаторами, такими як *a bit, little, almost*. Наприклад:

- (3) *Ah, Henk, old boy! I do believe you are home sweet home.*
- *Its beautiful. Its Zeeland.*
- *Its a bit wet.* (к/ф *Забута битва*, 2021).

Для другого мовця Зееландія є рідним домом, тому він, на відміну від першого мовця він не може раціонально оцінити її вигляд. Ще однією лексичною одиницею, що нерідко використовується в емоційній мові як засіб емпатичного виділення, є емпатичне *do*, тобто. надмірне використання допоміжного дієслова в наказових та ствердних реченнях:

- (4) *He did behave very badly* - Він справді поведився дуже погано. (телесеріал «Гострі картузи», 2013: Сез. 1, еп. 3).

У цьому прикладі допоміжне дієслово *do* виступає як граматичний інтенсифікатор. Невипадково при перекладі українською використання емпатичного *do* традиційно передається з допомогою лексичних інтенсифікаторів, наприклад: «дійсно». Таким чином, використання допоміжного дієслова породжує експресивну форму, яка має яскраво виражений емоційний потенціал.

Ще одним засобом вираження раціональної оцінки, характерною для оціночних висловлювань, що функціонують в діалогічному дискурсі, є використання аксіологічних предикатів думки *I think, I suppose*, а також вступних конструкцій *in my opinion, to my mind*. У такий спосіб не тільки знижується категоричність оцінки, а й підкреслюється, що основою раціональної оцінки є думка, а не переживання. Наприклад:

- (5) *I think the Germans flooded this island on purpose.*
- *What do you mean, island?*
- *I think this one s called Schouwen. Its one of the smaller ones.* (к/ф *Забута битва*, 2021).

Рядовий після висадки погано орієнтується, проте у місцевого солдата вже є раціональна оцінка локації, в якій вони опинились. Оціночні висловлювання емоційного типу засновані на почутті суб'єкта, викликаного оцінюваним об'єктом, тому характеризуються суб'єктивністю, спонтанністю та спрямовані зміну емоційного стану співрозмовника. Підставою для раціональних оціночних висловлювань є заздалегідь сформована думка суб'єкта про об'єкт оцінки, тому їм властива об'єктивність та обдуманість. Емоційно-раціональній оцінці властива органічна єдність емоцій та раціонально-оцінних суджень.

- (6) Shit and smoke are everywhere the same (телесеріал «Гострі картузи», 2013: Сез. 4, еп. 1).

Ця репліка є прикладом оцінки ситуації та навколишнього середовища з емоцією та раціональністю. Більшість комунікативних актів тією чи іншою мірою регламентовані і для тих, хто розмовляє, ймовірно, зручніше, коли регламент є, ніж коли регламенту немає (порівняйте мовну модель "Як мені поводитися в цій ситуації?"). Конвенції, що регулюють ті чи інші акти спілкування, є сформульовані умови, необхідні для успішної взаємодії в рамках регламентованих мовних ситуацій. "Велика кількість мовних актів є стереотипні і повторюють те, що вже мільйони разів повторювалося членами того ж мовного колективу лише із незначними модифікаціями.

Це означає, що багато ситуацій викликають тотожні реакції і що мовні форми цих реакцій – цілі пропозиції – носять відпрацьований характер. Їхнє виголошення відбувається чи не автоматично. У пам'яті вони зберігаються, напевно, як і, як окреме слово, фразеологізми, тобто. цілісні та незбирані одиниці. У повсякденній мові як готових зразків відтворюються, а чи не конструюються, як усталені одиниці номінації, як штампи окремих відрізків висловлювання, а й цілі висловлювання. Такі стійкі стереотипи значно полегшують спілкування.

Комуніканти користуються у разі формальними конверсаційними мовними моделями, чи контактивами. Такі конверсаційні формулювання є результатом повторів. Якщо ми виконуємо певні дії кілька разів, наприклад, друкування на друкарській машинці або включення при керуванні автомобілем, то з часом настає ефект звикання: немає необхідності стежити уважно за окремими ступенями дій, дія здійснюється майже автоматично. Ми завжди можемо вдатися до звичних, випробуваних дій – мовного чи немовного типу. Таким чином, конверсаційні формули значно полегшують життя. При цьому слід зауважити, що подібні мовні кліше створюються не однією людиною, вони виникають у ході людської практики, зазнаючи згодом різних змін.

- (6) Goedemorgen, kan ik u helpen? (Доброго ранку, чим можу вам допомогти?) (к/ф Забута битва, 2021).

Такого роду репліки характерні для продавчині булочної, і у фільмі їй доводиться швидко перемикається між обговоренням прихистку для ворога окупантів та обслуговування німецьких солдатів. Необхідно також згадати, що окрім емоційних та раціональних засобів вираження оцінки слід зазначити, що оцінку можливо виразити відкрито або приховано у, наприклад, контексті розмови. Таким чином, оцінка може вважатися експліцитною або імпліцитною. Якщо оцінні смисли виводяться безпосередньо з мовних одиниць тексту, то оцінка є експліцитною. Розглянемо кілька прикладів:

- (7) Dirk? He, waar bleef je nou? ... Idioot. Je had zelf dood kunnen zijn. ... We moeten wel binnenblijven van papa. (Дірку? Агов, де ти був?... Йолопе. Ти ж міг загинути. ... Ми маємо залишатись вдома у батька.)

- Jij en papa, bangeschijters. Allebei. ... Je zegt niks tegen hem, he? (Ви з батьком полохливі кошенята. Обидва. ... Ти ж йому нічого не скажеш, вірно?) (к/ф Забута битва, 2021).

Оцінку дій одне одного тут без прикрас демонструють обидва мовця.

- (7) All right. Thats enough out of you please, dingbats. Keep your eyes on the job at hand.

У всіх наведених вище прикладах негативні оціночні змісти реалізуються безпосередньо через мовні засоби, які входять у саме висловлювання. Оцінка в проаналізованих коментарях характеризується відносною чіткістю, ясністю та певною ступенем конкретності. Отже, таку оцінку можна зарахувати до експліцитного типу. На відміну від категорії експліцитності, категорія імпліцитності в науковій літературі отримала більш широке висвітлення. Однією з можливих причин такого інтересу є той факт, що приховане, як правило, цікавіше, ніж явне. Так, при вкрай малій кількості точних формулювань категорії експліцитності дефініції терміну «імпліцитність» можна розділити на кілька груп залежно від підходу:

- 1) імпліцитність як форма знання;
- 2) імпліцитність як інформація, яка домислюється реципієнтом;
- 3) імпліцитність, де мається на увазі зміст тексту, що складається з пресупозиції (базовим знанням), контексту та імплікатури (небуквальним аспектом значень) (Акімова, 1997).

С.Р. Макерова дає більш загальне визначення імпліцитності, характеризуючи дане явище як «наслідок фундаментальної властивості мови, полягає в тому, що план змісту виявляється набагато ширшим і об'ємнішим, ніж план вираження» (Макерова 2014). Розглянемо таку ситуацію:

- (8) What are you doing, Tommy?

- I shovel manure, just like you, Curly.

- Why?...

- To remind myself of who I was without being who I am. (телесеріал «Гострі картузи», 2013: Сез. 2, еп. 5).

Таким чином другий учасник діалогу намагається «опуститися на землю» та згадати навіть він живе і працює так важко. Джерелом імпліцитного смислу тут виступає навмисна багатозначність висловлювання.

До невербальних засобів передачі емотивності можна віднести поведінкові знаки, зумовлені фізіологічними реакціями героїв творів – блідість, почервоніння, потовиділення, тремтіння від страху тощо. Страх – одна з домінантних емоцій людини, яка нерідко виражена у тексті невербально. При переживанні емоції страху людина нерідко втрачає вольовий контроль і виражає емоційні переживання невербально. Невербальна передача емоції «страх» пов'язує психологію та лінгвістику за допомогою емотивності. Таким чином, емоція страху має різну інтенсивність симптомів та різні форми.

Найбільш точними індикаторами страху є мімічні прояви, перепади сили голосу, сльози, стан заціпеніння, порушення координації та мови. Всім цим проявам страху відповідають лексичні одиниці, які допомагають невербальному опису емоцій.

- (8) He! Uit de weg, idiotot! (Гей! З дороги, йолопе!) (к/ф Забута битва, 2021).

При таких репліках ми можемо оцінити страх водія перед потенційною загрозою аварії, а оскільки це відео матеріал, то ми можемо побачити і вербальні знаки, такі як відмахування руками і машинальне биття рукою по керму. Також в екстримальних ситуаціях (в нашому випадку перед загрозою смерті) людині може відкритися можливість тверезо оцінити міжособистісну комунікацію та, наприклад, пробачити колишню подругу за підставу брата.

- (9) Sorry... (Пробач мені)

- Het...is niet jouw schuld, Yana... (Це...не твоя провина, Яна) (к/ф Забута битва, 2021).

Також емоційна оцінка часто оформляється з допомогою різних ремінісценцій. Ремінісценція – стилістичний прийом, що полягає у включенні в мову (текст) добре впізнаваного фрагмента чужого (прецедентного) тексту, іноді трохи трансформованого, без згадки його назви та автора для посилення експресивності думки, що виражається, або створення будь-якого іншого стилістичного ефекту.

- (9) How much is your suit?
- Its on the house...or it will burn. (телесеріал «Гострі картузи», 2013: Сез. 1, еп. 5).

Експресивна думка посилена прямою погрозою, хоча репліка починалася з загальновідомої фрази. Використання риторичного питання також є поширеним прийомом формування оцінки. Риторичне питання привертає увагу учасника діалогу, спонукаючи його до роздумів, залишаючи його право самому дати оцінку події, але саме інтонація та контекст задає напрямок подальшого міркування.

- (10) Wat ik gehoord heb, is uit betrouwbare bron. Vanochtend vroeg, drie jongens. (Те, що я почула, з надійного джерела. Завтра рано вранці, три хлопці.)

- **Onschuldig, he? (Невинуваті, так?)**

- Ze worden geexecuteerd als de schuldige zich niet meldt. (Вони будуть страчені, як винуватий не повідомить про себе.) (к/ф Забута битва, 2021).

Ключове питання другого мовця дає першому мовцю та глядачам можливість оцінити ситуацію, при якій невинні люди відповідатимуть за злочин іншого.

У діалогічній мові застосовується прийом сегментації. Важливий для автора компонент висловлювання виноситься на початок фрази, наприклад:

- (10) Have you asked yourselves how a glider pilot gets back, boys?...

- **He doesnt.** Onse you have landed in enemy territory, there is no way back. (к/ф Забута битва, 2021).

Відповідь другого учасника діалогу побудована так, що зрозуміти основний посил репліки можна почути вже після другого слова. Обман очікувань - експресивний ефект, що виникає в результаті порушення норм, стереотипів сприйняття (мовних, мовних, логічних, онтологічних, поведінкових, соціальних і т.д.)

- (11) You would like a happy song or a sad one?

- Sad.

- Fine, but I warn you, I will break your heart.

- Already broken... (телесеріал «Гострі картузи», 2013: Сез. 1, еп. 2).

Або такий варіант:

- (12) What a pity, I so wanted to kill you!

- There is a long line in front of you. (телесеріал «Гострі картузи», 2013: Сез. 5, еп. 2).

Таким чином, можна зробити висновок, що серед засобів вираження емоційної оцінки переважають лексичні, а саме алюзії, ремінісценції, крилаті та стійкі вирази, каламбурі, ошукане очікування.

Висновки до розділу 2

Незважаючи на те, що оцінка є універсальною мовною категорією, характерною для всіх природних мов і проявляється на різних рівнях мови як системи, в лінгвістиці не існують єдиного розуміння цього явища. Проте незалежно від визначення, якого дотримуються дослідники, всі відзначають таку особливість оцінки: вона висловлює стосунки. На цій підставі оцінку можна вважати одним із видів модальності. Структурний аналіз оціночних висловлювань показав, що вони складаються з трьох компонентів: суб'єкта оцінки, об'єкта оцінки та оцінного предикату. Проведений аналіз класифікацій аксіологічних значень, дозволив виділити такі види оцінки: позитивна та негативна, раціональна та емоційна, абсолютна та порівняльна, загальна та приватна.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

На підставі проведеного аналізу сучасного кінематографічного діалогічного дискурсу двох мов (нідерландської та англійської) було виявлено, що оцінка має широкий функціональний діапазон способів вираження. Пряма оцінка може бути виражена за допомогою загальнооцінних і приватнооцінних слів, їх синонімами, а також завдяки синтаксичним конструкціям і частинам мови, що включають в свою семантику оцінний компонент. У той же час непрямая оцінка виражається за допомогою різного роду мовних засобів, таких як афікси, а також за допомогою тропів (іронія, метафора). Особливу роль відіграє наявність у науковому лінгвістичному дискурсі того часу фразеологічних оборотів, які особливо підкреслюють стилістичну конотацію і тим самим привертають увагу до ситуації, що відбувалася в період затвердження нової наукової парадигми. При цьому звертає на себе увагу, що емоційно-оцінне і нейтральне значення характеризуються взаємопроникністю, що певною мірою сприяє їх посиленню.

Емоційна комунікація є складно організованим процесом обміну емоціями між учасниками міжособистісної взаємодії, їх тлумачення та соціального контролю за їх проявом. Емоційні реакції розгортаються як комунікативна поведінка завдяки взаємному відгуку партнерів на емоційні реакції одне одного; наділення емоційних реакцій смисловим значенням; соціального контролю за змістом та формою емоційних переживань. Соціальні емоції - збентеження, заздрість, страх, образи - надають міжособистісним відносинам порівняно нестійкий напружений характер, в той же час представляють своєрідну лабораторію оволодіння навичками ефективної комунікації, а саме вміннями говорити про почуття та емоції, вибирати оптимальний сценарій поведінки в ситуаціях інтенсивного емоційного переживання. У кіноматеріалах нідерландською та

англійською емоційна оцінка базується на емоційній компетентності та емоційному інтелекті акторів, продюсерів та режисерів, бо забезпечення таких якостей дискурсу виявляється як рівень усвідомлення комунікаторів емоцій від творців кінопродукту, а також емоцій партнерів зі спілкування та здатності управління ними в як необхідну умову вибору найбільш ефективного емоційного поведінки у конкретній ситуації (сцені). В моєму випадку акторів.

RESUME

In our Master's Paper discourse analysis is based on the following postulate: by studying language, you can study a person and the surrounding reality. The widespread use of discourse as a generic category in relation to the concepts of speech, text, and dialogue is increasingly common in linguistic literature today, while it has already become the norm in philosophical, sociological, or psychological terminology. Regarding the emotional discourse itself, the study of the category of emotion within the framework of various linguistic theories began relatively recently.

Despite the fact that this category has long been thoroughly studied by psychology, physiology and philosophy, interest in it among linguists appeared only at the end of the 20th century. Modern theories of emotions, which study neurophysiological, cognitive, sociocultural aspects of emotional behavior, contain observations and provisions that allow explaining emotional processes as communicative processes. Thus, within the framework of a neurobiological approach, emotional communication can be defined as a process of mutual activation by the participants of the interaction of brain systems responsible for emotional reactions.

In film materials in the Dutch and English languages, emotional assessment is based on the emotional competence and emotional intelligence of actors, producers and directors, because the provision of such qualities of discourse appears as the level of awareness of the communicators of emotions from the creators of the film product, as well as the emotions of communication partners and the ability to manage them as a necessary condition for selection the most effective emotional behavior in a specific situation (scene). In my case, actors. Emotional communication for them is a complex organized process of exchange of emotions between participants of interpersonal interaction, their interpretation and social control over their manifestation. Emotional reactions unfold as communicative behavior thanks to the mutual response of partners to each other's emotional

reactions; giving emotional reactions meaning; social control over the content and form of emotional experiences.

Key notions: emotional communication, conversational discourse, emotional reaction, emotional discourse, the Dutch language, the English language.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Акімова, І. І. Способи вираження імпліцитної інформації художнього дискурсу: автореф. дис. ... канд. філол. наук. М., 1997. 22 с
2. Арнольд, І. В. (1999). Семантика, стилістика, інтертекстуальність
3. Аренова, М. Ж. (2005) Оцінювальні висловлювання, регулюючі міжособистісні відношення
4. Арутюнова, Н. Д. (1981) Фактор адресата / Н. Д. Арутюнова // Известия АН СССР
5. Арутюнова, Н. Д., (1999). Мова та світ людини
6. Арутюнова, Н.Д. (2000) Щодо проблем функціональних типів лексичного значення // Аспекти семантичних досліджень, с. 156
7. Арутюнова, Н. Д. (1985). Питання мовознавства
8. Арутюнова, Н.Д. (1988). Типи мовних значень. Оцінка, подія, факт
9. Арутюнова, Н.Д. Про об'єкт загальної оцінки
10. Баніна, Е. Н. Оціночний компонент значення в семантиці метафори: (На матеріалі суч. англ. м.) Автореф. дис. на отр. вчен. ступ. к. філол. наук – Н. Новгород, 2001. – 16 с
11. Бенвеніст, Е. (1974). Загальна лінгвістика
12. Бессонова, О. Л. Оцінка як семантичний компонент лексичного значення: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.15 / О. Л. Бессонова. – Донецьк, 2002. – 182 с
13. Бурстин, Д. (1993). Американці: колоніальний досвід: Пер. з англ. / Під заг. ред. та з комент. В. Т. Олійника

14. Васильєв, Л. М. (1996) Семантична категорія оцінки та оціночні предикати
15. Вержбицька, А. (2001) Співставлення культур через засоби лексики та граматики
16. Вольф, Е. М., (1985). Функціональна семантика оцінки
17. Врігт, Г. Х., фон. (1963). Норма та Дія
18. Гачев, Г. Д. (2008) Ментальності народів світу
19. Гукасова, М. В. (2017). Оціночна модальність англійських фразеологічних одиниць та способи її реалізації в контексті емоційно-предметної спрямованості
20. Дейк Т. А., ван. (1989) Мова. Пізнання. Комунікація
21. Дейк Т. А., ван. (2012) Про визначення дискурсу
22. Дренясова, Т. Н. (1991) Видова характеристика форм перфекта в нідерландській мові
23. Зотова, А. Б. (2010) Про питання співвідношення категорій «Емоційність», «Емотивність», «Експресивність»
24. Зубов, А.В. Про мовні засоби вираження категорії оцінки у сучасній англійській мові (на матеріалі англо-американської преси): дис. ... канд. філол. наук. Москва, 1975. 174 с
25. Івін О. А., (1970). Основа логіки оцінки
26. Іонова, С.В. Емотивність тексту як лінгвістична проблема. Автореф. дис. На отр. вчен. ступ. к. філол. наук – Волгоград, 1998. –19 с.
27. Кашкін, В. Б. (2005) Співставлення досліджень дискурсу
28. Кібрик, А. Є. (2003). Константи та змінні мови

29. Клюкіна, Ю.В. (2008) Мовна оцінка як невід'ємна категорія портретного опису
30. Комісарова, Н.Г. Якупова Д.Р. (2017) Оціночність в дискурсі ЗМІ С. 84-87
31. Космеда, Т.А. (2000) Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки
32. Кошель, Г. Г. Оціночні предикатні номінації в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Г. Г. Кошель. – М., 1980. – 27 с. 9.
33. Крисанова, Т. О. Висловлювання негативної оцінки адресата в сучасній англійській мові (комунікативно-прагматичний аспект): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. А. Крисанова. – К, 1999. – 17 с
34. Кузенко, Г. М. Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості емотивних висловлювань негативної оцінки (на матеріалі англійського художнього дискурсу): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Г. М. Кузенко. – Х., 2006. – 20 с
35. Лук'янова, Н.О. (1986) Експресивна лексика розмовного вжитку
36. Макаров, М. Л. Основи теорії дискурсу. М.: Гнозис, 2003. 274 с
37. Макерова, С. Р. (2014). Кореляція граматичної форми та функції мови
38. Маркелова, Т.В. (1993) Семантика оцінки та засоби її вираження: навчальний посібник по спецкурсу
39. Мар'янчик, В.О. (2011) Оцінка як категорія тексту
40. Миронова, Н. Н. Структура оцінювального дискурсу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н. Н. Миронова. – М., 1997. – 23 с

41. Нестерська, Л.О. (2002) Мовні засоби формування оцінки в сучасній публіцистиці
42. Огурцов, О. П. (1993) Науковий дискурс: влада та комунікація (доповнюваність двох традицій)
43. Остін, Дж. (1986). Слово як дія
44. Павлов, С.Г. (2013) Лингвоаксіологічна модель людини: науково-методичний аспект
45. Пазич, Н. В. Засоби мовної номінації негативної оцінки в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н. В. Пазич. – Київ, 1986. – 27 с
46. Петровська, Л. А. (1989). Компетентність в спілкуванні
47. Приходько, А. І. Когнітивно-дискурсивний потенціал оцінки та способи її вираження в сучасній англійській мові: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. «Германські мови» / А. І. Приходько. – Білгород, 2004. – 43 с
48. Провоторова, М. О. Мовні механізми породження оціночних смислів: автореф. дис. на отр. вчен. ступ. канд. філол. наук – М., 2009– 17 с.
49. Сердобольська, Н.В., Толдова С.Ю. (2005) Оціночні предикати: тип оцінки та синтаксис конструкції
50. Слепцова, М. О. (2008) Іронія як непрямий мовний акт негативної оцінки
51. Смирницький, А. І. (1959). Морфологія англійської мови
52. Старостина, Ю.С. (2008) Прагмалінгвістичний потенціал негативної оцінки в англійській стилізованій розмовній мові
53. Тер-Мінасова, С. Г. (2004) Мова та міжкультурна комунікація
54. Токар, Е. К. Засоби непрямой оцінки в політичному дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ вв

55. Трипільська, Т. А. (2000) Мовні механізми емоційної та оцінкової інтерпретації дійсності.
56. Трипільська, Т. А. (2013) Мовні механізми С. 14.
57. Туранський, І. І. (1990). Семантична категорія інтенсивності в англійській мові
58. Філіпова, М. М. (2007). Англійський національний характер
59. Філіпс, Л. Дж. Йоргенсен М. В. Дискурс-аналіз: теорія і метод. Харків: Гуманітарний Центр, 2004. 334 с
60. Фоміна, Ю.О. Аспекти вивчення мовної оцінки
61. Харченко, О. Д. (2002). Деінтенсифікація оціночних конструкцій в англійській мові
62. Чалова, О.Н. (2017) Стратегії і тактики наукового дискурсу
63. Чекулай, І. В., Прохорова О. Н. (2021). Аспекти співвідношення дихотомії "мова" та "мовлення", "цінність" та "оцінка"
64. Чернявська, В. Е. (2006). Дискурс влади та влада дискурсу. Проблеми мовленнєвої взаємодії
65. Шаховський, В. І. Емоції: долінгвістика, лінгвістика, с. 7
66. Шаховський В.І. (1987) Категоризація емоцій в лексико-семантичній системі мови
67. Шаховський В.І. Лінгвістична теорія емоцій: Монографія. – М.: Гнозис, 2008. – 414 с
68. Якушина, Р. М. Динамічні параметри оцінки: (На матеріалі сучасної англійської мови): дис. ... канд. філол. наук / Р. М. Якушина. – Уфа, 2003. – 169 с
69. С. G. N. de Vooy. (1957) Nederlandse Spraakkunst. – 4e вид.

70. Fischer, A. H., Manstead, A. R. (2008). Соціальні функції емоцій. Guilford Press.
71. Fisher, A. B., Adams, K. L. (1994). Міжособова комунікація. Пригматизм людських відносин. Sec. ed. New York: McGraw-Hill, Inc.
72. Geerts G. et al. Algemene Nederlandse Spraakkunst / G. Geerts, W. Haeseryn, J. Rooij de, M. C. Toorn van den. Wolters-Noordhoff Groningen Wolters Leuven, 1984
73. Searle, J. A classification of illocutionary acts. Language in Society, Vol. 5, No.1, 1976 - pp. 6-21.
74. Wood, Julia T. (2004). Міжособистісна комунікація. Everyday encounters. Ed. 4. Wadsworth / Thomson Learning.